

Pravica invalidov do udeležbe na volitvah v Evropski parlament

Informativno poročilo

Poročevalec: Krzysztof Pater

Evropski ekonomsko-socialni odbor

SOC/554

Pravica invalidov do udeležbe na volitvah v Evropski parlament

INFORMATIVNO POROČILO

Strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo

Pravica invalidov do udeležbe na volitvah v Evropski parlament

Poročevalec: **Krzysztof PATER**

Pravna podlaga	člen 31 poslovnika
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja mnenja strokovne skupine	6. 3. 2019
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	20/03/2019
Plenarno zasedanje št.	542

1. Uvod

- 1.1 V tem poročilu je predstavljeno stanje glede uveljavljanja pravice invalidnih državljanov Evropske unije (EU) do udeležbe na volitvah v Evropski parlament (EP). Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO), posvetovalni organ EU, meni, da ima v obdobju pred volitvami v EP dolžnost, da institucijam, državam članicam in državljanom EU zagotovi izčrpen pregled dejanskega uveljavljanja te pravice. Upa, da na naslednjih volitvah leta 2024 noben državljan EU zaradi invalidnosti ne bo prikrajšan za pravico do glasovanja.
- 1.2 Podatke za poročilo je prispevalo več sto ljudi, ki predstavljajo veliko število institucij in organizacij iz 27 držav članic (**Združeno kraljestvo ni bilo vključeno, saj bo EU zapustilo 29. marca 2019, pred volitvami v Evropski parlament 2019**), predvsem javne organe držav članic, ki so odgovorni za volilni proces, in organizacije za pomoč invalidom ali njihovo zastopanje. Sodelovali so tudi poslanci Evropskega parlamenta iz medskupine za invalide in predstavniki Evropskega invalidskega foruma.
- 1.3 Glavni del poročila zajema kratko pravno analizo temeljnih aktov, ki invalidom zagotavljajo pravico do udeležbe na volitvah (v resničnem življenju se pogosto ne spoštujejo), pravnega okvira za volitve v Evropski parlament in možnih ukrepov na ravni EU za izboljšanje razmer. Predstavljene so tudi pravne ovire na ravni držav članic, zaradi katerih so državljani EU zaradi invalidnosti prikrajšani za pravico do udeležbe na volitvah, skupaj s primeri napredka, ki so ga v zadnjih letih dosegle številne države. Nato so obravnavane ovire in več primerov dobre prakse (v zvezi z invalidi), pri čemer se najprej upoštevajo področja, ki so skupna vsem državam: dostop do informacij v obdobju pred volitvami, organizacija splošnih volišč, glasovnice in njihova dostopnost. V naslednjih nekaj točkah so obravnavane rešitve, ki se uporabljajo v nekaterih državah: predčasno glasovanje na posebnih voliščih, glasovanje po pošti, glasovanje z mobilno volilno skrinjico, glasovanje po pooblaščenca in elektronsko glasovanje. Nazadnje je predstavljenih še nekaj vidikov ureditev, ki glasovanje omogočajo ljudem, bivajočim v bolnišnicah in institucijah za dolgotrajno oskrbo, pravice invalidov do glasovanja v državah, v katerih je udeležba na volitvah obvezna, in postopkov v primerih, ko invalid stalnega prebivališča nima v državi izvora, ampak v drugi državi.
- 1.4 To poročilo ni namenjeno kritiziranju držav članic EU. V njem so predstavljeni večinoma pozitivni primeri, pri navajanju ureditev, ki jih je treba spremeniti ali izboljšati, pa države, ki imajo te težave, običajno niso izrecno omenjene.
- 1.5 V tem poročilu se obravnavajo postopki evropskih volitev, toda podobne ali enake rešitve se uporabljajo tudi za nacionalne parlamentarne volitve, lokalne volitve in referendumne. EESO upa, da bo poročilo državam članicam EU v pomoč pri oblikovanju celovitih rešitev za odpravo pravnih in tehničnih (organizacijskih) ovir, ki nekaterim invalidom preprečujejo udeležbo na volitvah. Pričakuje, da bodo te informacije uporabile organizacije civilne družbe, ki si prizadevajo za odpravo ovir za uveljavljanje pravice invalidov do udeležbe na volitvah, in javni organi – pogosto na lokalni ravni – ki lahko uvedejo številne praktične ureditve, za katere spremembe nacionalne zakonodaje niso potrebne.

2. Sklepi

- 2.1 Vsaka od 27 držav članic EU ima zakone ali organizacijsko ureditev, ki nekaterim invalidnim volivcem onemogočajo, da bi se udeležili volitev v EP.
 - 2.1.1 Zaradi nacionalnih predpisov je približno 800.000 državljanov EU iz 16 držav članic, ki so invalidi ali imajo težave z duševnim zdravjem, prikrajšanih za pravico do udeležbe na volitvah v EP. Ta pojav ima v posameznih državah različen obseg.
 - 2.1.2 Več milijonov državljanov EU se ne more udeležiti volitev zaradi organizacijskih ureditev (tehničnih ovir), pri katerih se ne upoštevajo njihove potrebe, povezane z invalidnostjo.
 - 2.1.3 Glavni kraj glasovanja je volišče. Številni invalidi želijo glasovati na volišču, tudi če imajo na voljo druge, prikladnejše oblike glasovanja, ker menijo, da je to najboljša oblika civilne udeležbe. V 12 državah članicah jim to ni vedno omogočeno, saj nacionalna zakonodaja ne dovoljuje, da bi namesto volišča, določenega na podlagi prebivališča, prišli na drugo volišče, ki je bolj prilagojeno specifični vrsti invalidnosti. V drugih državah je udeležba na volitvah otežena zaradi številnih omejitev na voliščih.
 - 2.1.4 V osmih državah članicah oseba, ki ne more priti na volišče, ne more glasovati, saj alternative oblike udeležbe na volitvah niso omogočene (glasovanje po pošti, glasovanje z mobilno volilno skrinjico ali elektronsko glasovanje). Tri od teh držav omogočajo glasovanje po pooblaščenju, vendar taka rešitev ne more veljati za ustrezno nadomestno možnost. Invalidnemu volivcu namreč ne dovoljuje, da bi uveljavil svojo pravico do udeležbe na volitvah, ampak mu le omogoča, da imenuje osebo, ki bo glasovala namesto njega.
 - 2.1.5 V 18 državah članicah slepi volivci ne morejo glasovati samostojno, ampak se morajo zanesti na spremljevalca, da bo oddal glas v njihovem imenu.
 - 2.1.6 Še en dejavnik, ki ljudem preprečuje samostojno glasovanje ali jih od njega odvrača, so specifična pravila in organizacijske ureditve – kot so pomanjkanje informacij, prilagojenih različnim vrstam invalidnosti, ovire za mobilnost na voliščih in obremenjujoči upravni postopki –, ki urejajo, kako lahko volivci na ustrezno prilagojen način uveljavljajo pravico do udeležbe na volitvah.
- 2.2 Če bi se izvajala dobra praksa iz vseh držav, bi nastal popoln sistem, v katerim bi bilo vsem invalidnim državljanom EU v celoti omogočeno ne le glasovanje, ampak tudi izbira načina udeležbe na volitvah, ki jim najbolj ustreza.
- 2.3 V veljavni zakonodaji EU so številna vprašanja v zvezi z volitvami v EP že obravnavana, zato ni formalnih ovir, da vanjo ne bi vključili tudi jamstev za možnosti glasovanja invalidov. V vsakem primeru je potrebna formalna zakonodajna pobuda EP, ki jo morajo nato odobriti vse države članice.

3. Glavni mednarodni pravni in politični okvir za pravico invalidov do udeležbe na volitvah

3.1 Pravni akti Združenih narodov

3.1.1 Generalna skupščina Združenih narodov je 10. decembra 1948 sprejela Splošno deklaracijo človekovih pravic. Ta v členu 21 določa, da „[ima vsakdo] pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države bodisi neposredno ali pa po svobodno izbranih predstavnikih“.

3.1.2 V členu 25 Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, ki ga je generalna skupščina Združenih narodov sprejela 16. decembra 1966, pa je določeno, da „[ima vsak državljan] brez kakršnekoli v 2. členu omenjene diskriminacije in brez nerazumnih omejitev pravico in možnost: [...] b) voliti [...] na periodičnih, resničnih [...] volitvah“.

3.1.3 Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov, ki je bila sprejeta leta 2006 in je začela veljati 3. maja 2008,¹ je trenutno najpomembnejši pravni akt OZN v zvezi z invalidi.

3.1.3.1 29. člen Konvencije² državam pogodbenicam izrecno nalaga, da „invalidom enako kot drugim zagotavljajo, da učinkovito in polno sodelujejo v političnem in javnem življenju neposredno ali s svobodno izbranimi zastopniki, vključno s pravico in možnostjo, da volijo“, ter določa več ukrepov, s katerimi se to omogoči in ki zahtevajo, da:

- „so volilni postopki, sredstva in gradivo ustrezni, dostopni, lahko razumljivi in uporabni“;
- „[se varuje pravica] invalidov, da [...] volijo tajno in brez zastraševanja“;
- „[se] invalidom [...] na volitvah [omogoči] pomoč osebe po njihovi izbiri“.

3.1.3.2 29. člen Konvencije je treba razlagati v povezavi s 9. členom (Dostopnost), ki določa, da je treba zagotoviti dostopnost stavb, cest in prevoznih sredstev ter druge notranje in zunanje prilagoditve in opremo. Razlagati ga je treba tudi v povezavi s 12. členom (Enakost pred zakonom),³ s katerim države pogodbenice „potrjujejo, da se invalidom povsod priznava pravica biti pravna osebnost“, in jim „priznavajo pravno sposobnost na vseh področjih življenja enako kot drugim“.

3.1.3.3 Odbor za pravice invalidov⁴ je v splošnih ugotovitvah k 9. členu navedel, da invalidi ne bodo mogli uveljavljati pravic, določenih z 29. členom, če države pogodbenice ne bodo zagotovile, da so volilni postopki, oprema in materiali ustrezni, dostopni in lahko razumljivi. V nasprotnem primeru so invalidi prikrajšani za pravico do enake udeležbe v političnem procesu. V splošnih ugotovitvah k 12. členu je odbor poudaril, da je treba priznati pravno sposobnost invalidov v javnem in političnem življenju (29. člen), da bi v celoti dosegli enako priznavanje njihove pravne in poslovne sposobnosti na vseh področjih življenja. To pomeni, da se sposobnost

¹ Konvencijo o pravicah invalidov so ratificirale Evropska unija in vse države članice.

² V zvezi s členom 29 je Malta izrazila zadržke.

³ V zvezi z 12. členom so Estonija, Francija in Nizozemska podale izjave, Poljska pa je izrazila zadržke.

⁴ Skupina neodvisnih strokovnjakov, ki spremlja izvajanje Konvencije v državah pogodbenicah. Med njene dolžnosti spada tudi objava splošnih ugotovitev o členih Konvencije, ki jih je treba razlagati.

posameznika za sprejemanje odločitev ne more uporabiti kot utemeljitev za kakršno koli preprečitev invalidom, da bi uveljavljali svoje politične pravice, vključno s pravico do udeležbe na volitvah.

3.2 Pravni akti Evropske unije

3.2.1 V členu 20(2)(b) Pogodbe o delovanju Evropske unije je jasno določeno, da imajo državljani Unij med drugim „pravico voliti [...] na volitvah v Evropski parlament [...] v državi članici, kjer prebivajo, pod enakimi pogoji kot državljani te države“.

3.2.2 Pravica vseh državljanov EU, da volijo na volitvah v Evropski parlament, je potrjena tudi v členu 39 Listine EU o temeljnih pravicah, v členu 21(1) pa je prepovedana „vsakršna diskriminacija na podlagi [...] invalidnosti“. V členu 26 je navedeno, da „Unija priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti“.

3.3 Drugi ključni pravni in politični akti

3.3.1 V 15. členu (revidirane) Evropske socialne listine⁵ je invalidom izrecno zagotovljeno „učinkovito uresničevanje pravice do samostojnosti, vključevanja v družbo in sodelovanja v življenju skupnosti“.

3.3.2 V revidirani obrazložitveni izjavi Beneške komisije h Kodeksu dobre prakse v volilnih zadevah glede udeležbe invalidov na volitvah (*Code of Good Practice in Electoral Matters on the Participation of People with Disabilities in Elections*)⁶ je navedeno, da bi morali imeti invalidi možnost, da enako kot drugi državljani uveljavljajo pravico do udeležbe na volitvah, v Kodeksu dobre prakse v volilnih zadevah⁷ pa je določeno, da posameznikom to pravico mogoče odvzeti na podlagi duševne nezmožnosti, če tako odloči sodišče.

3.3.3 Odbor ministrov Sveta Evrope je v priporočilu, sprejetem 16. novembra 2011,⁸ ponovno potrdil, da imajo vsi invalidi pravico do udeležbe v političnem in javnem življenju pod enakimi pogoji kot vsi drugi ljudje. Poudaril je tudi, da bi morale biti na volitvah na voljo dostopne glasovnice in oprema.

3.3.4 V Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic pravica do udeležbe na volitvah ni izrecno zapisana, vendar je Evropsko sodišče za človekove pravice odločilo, da so v 3. členu Protokola št. 1 zagotovljene pravice posameznikov, vključno s pravico do udeležbe na volitvah, pri njenem preklicu pa je potrebna stroga ocena sorazmernosti. V sodbi v zadevi Alajos Kiss proti

⁵ Ratificiralo jo je 19 držav članic.

⁶ Sprejela sta ga Svet za demokratične volitve na 39. zasedanju (15. decembra 2011 v Benetkah) in Beneška komisija na 89. plenarnem zasedanju (16. in 17. decembra 2011 v Benetkah).

⁷ Sprejela ga je Beneška komisija na 52. zasedanju (18. in 19. oktobra 2002 v Benetkah).

⁸ [CM/Rec\(2011\)14](#).

Madžarski⁹ je Sodišče odločilo, da je pravica do udeležbe na volitvah področje, na katerem bi bilo treba v nacionalni zakonodaji dovoliti široke diskrecijske pravice pri določanju, ali so lahko omejitve te pravice v sodobnem času utemeljene, obenem pa je poudarilo, da ni mogoče sprejeti, da v sprejemljive diskrecijske pravice spada tudi popolna prepoved udeležbe na volitvah kateri koli osebi pod delnim skrbništvom, ne glede na njene dejanske sposobnosti. Če omejitev temeljnih pravic velja za zlasti ranljivo skupino v družbi, ki je bila v preteklosti deležna obsežne diskriminacije, kot so duševno prizadeti, pa Sodišče meni, da ima država bistveno ožje diskrecijske pravice in mora imeti za zadevne omejitve zelo tehtne razloge. Sodišče je to mnenje pozneje potrdilo tudi v drugih zadevah.

3.4 Ugotovitve

- 3.4.1 Jasno je, da je državljanom EU pravica do udeležbe na volitvah že veliko let zagotovljena s številnimi pravnimi akti.
- 3.4.2 Mednarodno in evropsko pravo o pravici invalidov do udeležbe na volitvah se v 21. stoletju iz splošnih izjav usmerja v podrobnejše rešitve s poudarkom na dejanskem izvajanju te pravice.
- 3.4.3 Kar zadeva tehnične ovire, ki invalidom preprečujejo udeležbo na volitvah, je poudarek na različnih vidikih dostopnosti, vključno z dostopom do volišč in drugih oblik glasovanja, ter sposobnosti izpolnitve ali izbire glasovnice.
- 3.4.4 Kar zadeva pravne ovire, je ključna sprememba odnosa do umsko prizadetih oseb in oseb z duševnimi motnjami, za katere veljajo zaščitni ukrepi, obenem pa jim je odvzeta pravica do udeležbe na volitvah. Sodbe Evropskega sodišča za človekove pravice jasno kažejo, da bi morale države, v katerih je osebam brez pravne in poslovne sposobnosti samodejno odvzeta pravica do udeležbe na volitvah, svoj pravni sistem uskladiti z mednarodnimi obveznostmi, tako da bi zagotovile vsaj sodno presojo posameznih primerov. V prihodnjih letih bo Odbor za pravice invalidov s svojim stališčem najverjetneje potrdil, da v skladu s Konvencijo OZN o pravicah invalidov odvzem pravice do udeležbe na volitvah v nobenem primeru ni sprejemljiv.

4. Pravna podlaga za volitve v Evropski parlament

4.1 Zgodovinsko ozadje

- 4.1.1 Skupščino, ki je bila ustanovljena s členom 137 Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (Pogodbe EGS), so v skladu s členom 138(1) te pogodbe sprva sestavljali poslanci, ki so jih imenovali parlamenti izmed svojih članov po postopku, ki ga je določila vsaka država članica, vendar je bilo v členu 137 jasno navedeno, da jo „sestavljajo predstavniki narodov držav, združenih v Skupnosti“.
- 4.1.2 Na prvem zasedanju od 19. do 21. marca 1958 je bila Skupščina poimenovana *Assemblée parlementaire européenne* v francoščini oziroma *Assemblea parlamentare* v italijanščini, pomembneje pa je, da se je v nizozemščini imenovala *Europees Parlement* in v nemščini

⁹

[Sodba št. 38832/06 z dne 20. maja 2010.](#)

Europäisches Parlament. Skupščina je 30. marca 1962 sklenila, da bo uskladila svoje poimenovanje v različnih uradnih jezikih, ter se odločila za *Parlement européen* v francoščini in *Parlamento europeo* v italijanščini. Od takrat je v splošni uporabi ime Evropski parlament, čeprav v pravnih aktih ostaja naziv Skupščina.

4.1.3 S členom 138(3) Pogodbe EGS je bila zagotovljena pravna podlaga za pravila volitev v Evropski parlament, saj je v njem določeno, da „Skupščina pripravi predloge za splošne neposredne volitve po enotnem postopku v vseh državah članicah. Svet soglasno sprejme ustrezne določbe in jih priporoči državam članicam v sprejetje skladno z njihovimi ustavnimi pravili.“

4.1.4 V skladu s temi določbami je Skupščina za Svet pripravila zakonodajni predlog o uvedbi splošnih neposrednih volitev, Svet pa ga je odobril in soglasno sprejel Akt o volitvah predstavnikov Evropskega parlamenta s splošnimi neposrednimi volitvami, priložen Sklepu Sveta 76/787/ESPJ, EGS, Euratom, z dne 20. septembra 1976 (akt o volitvah iz leta 1976), s čimer je bila oblikovana pravna podlaga za prve neposredne volitve v Evropski parlament, ki so potekale leta 1979.

4.2 Veljavna pravila

4.2.1 Z aktom o volitvah iz leta 1976 so bila vzpostavljena naslednja pravila za proces volitev v Skupščino:

- predstavniki se v Skupščino izvolijo na splošnih neposrednih volitvah (člen 1), določeno pa je bilo tudi število predstavnikov, izvoljenih v posamezni državi članici (člen 2);
- mandat predstavnikov v Skupščini traja pet let (člen 3);
- predstavniki delujejo posamično in osebno ter niso vezani na navodila (člen 4);
- funkcija predstavnika je združljiva s funkcijo poslanca v nacionalnem parlamentu (člen 5);
- funkcija predstavnika ni združljiva z drugimi nacionalnimi ali evropskimi funkcijami (člen 6);
- na volitvah predstavnikov v Skupščino sme vsak volivec glasovati le enkrat (člen 8);
- določena sta bila volilno obdobje in datum prvih volitev (člena 9 in 10);
- določena je bila potrditev mandatov predstavnikov (člen 11);
- določen je bil postopek za zapolnjevanje sedežev, ki se sprostijo med petletnim mandatom (člen 12).

4.2.2 Z aktom o volitvah iz leta 1976 so bila vzpostavljena osnovna pravila za proces volitev v Skupščino. Z njim je bilo mogoče določiti le nekaj določb glede splošnih neposrednih volitev, ne pa tudi enotnega postopka v vseh državah članicah v skladu s členom 138(3). Akt o volitvah iz leta 1976 je vseboval tudi številna skupna pravila in načela, ki jih je bolj kot za enotni postopek mogoče priznati za zakonodajni okvir.

4.2.3 Akt o volitvah iz leta 1976 je bil spremenjen s Sklepom Sveta 2002/772/ES, Euratom, ki je vključeval naslednje vsebinske spremembe:

- države članice morajo zagotoviti, da so člani Evropskega parlamenta izvoljeni na podlagi proporcionalne zastopanosti, pri čemer se uporabi sistem list ali en prenosljivi glas, države članice pa lahko dovolijo glasovanje na podlagi sistema preferenčnih list (člen 1(1) in 1(2));
- volitve so svobodne in tajne (člen 1(3));
- države članice lahko oblikujejo volilne enote za volitve v Evropski parlament, če pri tem ne vplivajo na proporcionalno naravo volilnega sistema (člen 2);
- države članice lahko določijo najnižji prag za dodelitev poslanskih mest, ki na ravni države ne sme presegati 5 odstotkov oddanih glasov, in zgornjo mejo stroškov za volilno kampanjo kandidatov (člena 2a in 2b);
- dodanih je bilo več funkcij, ki so nezdržljive s funkcijo člana Evropskega parlamenta, med drugim funkcija člana nacionalnega parlamenta (člen 6(2));
- dodano je bilo načelo, da volilni postopek v vsaki državi članici urejajo nacionalni predpisi, če ti ne vplivajo na proporcionalno naravo evropskega volilnega sistema (člen 7);
- države članice smejo uradno objaviti rezultate svojega preštevanja šele po zaprtju volišč v državi članici, v kateri so volivci glasovali zadnji (člen 9(2));
- dodane so bile jasnejše določbe o zapolnjevanju sedežev, ki se sprostijo med petletnim mandatom (člen 12).

4.2.4 Spremembe akta o volitvah iz leta 1976 so bile sprejete na podlagi člena 190(4) Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (prečiščena različica, v nadaljnjem besedilu: Pogodba ES). V tem členu (nekdanji člen 138 Pogodbe EGS) je določeno, da „Evropski parlament pripravi predlog za splošne neposredne volitve po enotnem postopku v vseh državah članicah ali v skladu z načeli, ki so skupna vsem državam članicam. Po dani privolitvi Evropskega parlamenta, ki odloča z večino svojih članov, Svet soglasno sprejme ustrezne določbe in jih priporoči državam članicam v sprejetje skladno z njihovimi ustavnimi pravili.“

4.2.5 V členu 8b(2) je določeno: „Brez poseganja v člen 138(3) in določbe, sprejete za njegovo izvajanje, ima vsak državljani Unije, ki prebiva v neki državi članici, nima pa njenega državljanstva, pravico, da v tej državi voli in je voljen na volitvah v Evropski parlament pod enakimi pogoji kakor državljani te države. Ta pravica se uresničuje v skladu s podrobno ureditvijo, ki jo Svet na predlog Komisije in po posvetovanju z Evropskim parlamentom soglasno sprejme do 31. decembra 1993; ta ureditev lahko predvideva odstopanja, kadar so utemeljena s težavami, značilnimi za neko državo članico.“

4.2.6 Bistvo te določbe je zdaj vključeno v člena 20(2)(b) in 22(1) Pogodbe o delovanju Evropske unije, v katerih je ponovno poudarjena pravica migrantskih državljanov EU, da volijo in so voljeni na volitvah v Evropski parlament v državi članici, kjer prebivajo, pod enakimi pogoji kot državljani te države.

4.2.7 V skladu s členom 8b(2) Pogodbe ES je bila sprejeta Direktiva Sveta 93/109/ES.¹⁰ Njene glavne določbe so:

¹⁰

[UL L 329, 30.12.1993, str. 34.](#)

- državljani EU imajo možnost, da volijo in so voljeni na volitvah v Evropski parlament v državi članici, ki ni njihova matična država članica, pod enakimi pogoji kot državljani te države, države članice pa imajo možnost, da pravico omejijo na volivce EU, ki v državi prebivajo minimalno obdobje, ki ne presega 5 let (aktivna volilna pravica) oziroma 10 let (pasivna volilna pravica), če delež volivcev, ki niso njeni državljani, presega 20 % vseh državljanov Unije, ki tam prebivajo;
- vzpostavi se postopek, s katerim lahko volivci ali kandidati, ki niso državljani države članice, v kateri prebivajo, izrazijo željo do uresničevanja aktivne ali pasivne volilne pravice v tej državi;
- vzpostavi se postopek za preverjanje, ali je bila volivcem ali kandidatom, ki niso državljani države članice, v kateri prebivajo, v matični državi članici odvzeta aktivna ali pasivna volilna pravica, ter prepoved dvojnega glasovanja in kandidiranja v obeh državah.

4.2.8 Pomembno je poudariti, da je področje uporabe Direktive Sveta 93/109/ES zelo omejeno in ni povezano z organizacijo evropskih volitev, za katero je edina podlaga akt o volitvah iz leta 1976.

4.3 Možnost spremembe veljavnih pravil

4.3.1 Trenutno je pravna podlaga za spremembe veljavnega pravnega okvira za izvolitev poslancev Evropskega parlamenta določena v členu 223(1) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) (nekdanjem členu 190(4) in 190(5) Pogodbe ES), v skladu s katerim „Evropski parlament pripravi predlog določb, potrebnih za volitve svojih članov s splošnim in neposrednim glasovanjem po enotnem postopku v vseh državah članicah ali v skladu z načeli, ki so skupna vsem državam članicam. Svet po posebnem zakonodajnem postopku in po odobritvi Evropskega parlamenta, ki odloča z večino svojih članov, soglasno sprejme potrebne določbe. Te določbe začnejo veljati, ko jih države članice potrdijo v skladu s svojimi ustavnimi pravili.“

4.3.2 Sedanja pravna podlaga za prihodnje spremembe evropskega volilnega sistema je podobna prejšnji iz člena 137 Pogodbe EGS in člena 190(4) Pogodbe ES.

4.3.3 Omeniti je treba tudi, da bi bilo mogoče uvesti lažji, manj invaziven ukrep na podlagi člena 13 akta o volitvah iz leta 1976, v katerem je določeno: „Če se izkaže, da je za izvedbo tega akta treba sprejeti ukrepe, jih Svet na predlog Skupščine in po posvetovanju s Komisijo soglasno sprejme, potem ko si je prizadeval, da bi v okviru Spravnega odbora, ki ga sestavljajo Svet in predstavniki Skupščine, dosegel sporazum s Skupščino.“

4.3.4 Na podlagi člena 13 se lahko sprejmejo ukrepi, če so namenjeni izvajanju določb ali načel, ki so že vključena v akt o volitvah iz leta 1976. Izvedbene ukrepe po posvetovanju s Komisijo predlaga Parlament, Svet pa jih mora soglasno sprejeti.

4.3.5 Evropski parlament je 11. novembra 2015 kot zakonodajno pobudo sprejel resolucijo o reformi volilne zakonodaje Evropske unije (2015/2035(INL)).¹¹ Pobuda je sledila pristopu prejšnjega

¹¹ Poročilo o zakonodajni pobudi P8_TA(2015)0395 je konferenca predsednikov Evropskega parlamenta potrdila 5. februarja 2015.

okvira, v katerem ni bil vzpostavljen enotni postopek volitev, ampak so bila določena skupna načela. Nacionalni parlamenti nekaterih držav članic so predložili mnenja o neskladnosti z načelom subsidiarnosti.

4.4 Ugotovitve

- 4.4.1 Le en pravni akt o volilnem sistemu Evropskega parlamenta vključuje določbe o zaščiti pravice državljanov EU do udeležbe na volitvah. Te veljajo za ljudi, ki prebivajo v državi članici, ki ni njihova matična država.
- 4.4.2 Dejanske pravice do udeležbe na volitvah, zlasti invalidov, ne obravnava noben pravni akt.
- 4.4.3 Ker je za vsako spremembo obstoječega volilnega sistema potrebna podpora večine poslancev Evropskega parlamenta in soglasna odločitev Sveta, nato pa še odobritev držav članic v skladu z njihovimi ustavnimi zahtevami, ni verjetno, da se bo v bližnji prihodnosti bistveno spremenil. Hitro bi bilo morda možno sprejeti nesporne spremembe, če bi jih predlagal Evropski parlament in bi bilo področje uporabe takega predloga omejeno. Z uredbami, namenjenimi izboljšanju dejanske pravice invalidov z državljanstvom EU do udeležbe na volitvah, bi lahko hitro pridobili obsežno podporo.

5. Pravne ovire za pravico do udeležbe na volitvah

5.1 Odvzem pravice do udeležbe na volitvah

- 5.1.1 Za zaščito interesov nekaterih umsko prizadetih oseb in oseb z duševnimi motnjami se v EU uporabljajo različne oblike skrbništva. Skupno jim je, da je skrbnik (imenovan tudi varuh, oskrbovalec ali svetovalec) pravno pooblaščen za odločanje o skoraj vseh (popolni odvzem poslovne sposobnosti) ali nekaterih (delni odvzem poslovne sposobnosti) področjih življenja varovanca ali pa ima vsaj pravico, da odobri nekatere njegove odločitve (blokada). V številnih pravnih sistemih so taki pravni ukrepi povezani z odvzemanjem pravne in poslovne sposobnosti varovanca, kar vključuje odvzem pravice do udeležbe na volitvah.
- 5.1.2 V pravnih sistemih devetih držav so številni ljudje, za katere veljajo različni zaščitni ukrepi (vsaj v primeru popolnega odvzema poslovne sposobnosti), samodejno izključeni iz politične udeležbe, s čimer jim je odvzeta pravica do udeležbe na volitvah. Te določbe so običajno vključene v parlamentarno zakonodajo, včasih pa neposredno v ustavo. Tako je v **Bolgariji**, na **Cipru**, v **Estoniji**, **Grčiji**, **Litvi**, **Luksemburgu**, **Nemčiji**, na **Poljskem** in v **Romuniji**.
- 5.1.3 V skladu s sedmimi nacionalnimi zakoni oseba ob odvzemu poslovne sposobnosti ne izgubi samodejno tudi pravice do udeležbe na volitvah. Skrbnika običajno imenuje sodišče/sodnik, ki na podlagi ocene posameznega primera navadno odloči tudi o obsegu skrbnikovih odgovornosti. V eni državi to odločitev sprejme poseben zdravniški odbor. Po tem postopku lahko ločeno odločitev o odvzemu pravice varovanca do udeležbe na volitvah prav tako sprejme sodišče. Tako ureditev imajo **Belgija**, **Češka republika**, **Francija**, **Madžarska**, **Malta**, **Portugalska** in **Slovenija**.¹²

12

V večini teh držav se pravica do udeležbe na volitvah odvzame zelo malo ljudem.

5.1.4 V 11 državah članicah (**Avstriji**, na **Danskem**,¹³ **Finskem**, **Hrvaškem**, **Irskem**, v **Italiji**, **Latviji**, na **Nizozemskem**, **Slovaškem**, v **Španiji** in na **Švedskem**)¹⁴ posamezniku v nobenem primeru ni mogoče odvzeti pravice do udeležbe na volitvah.

5.1.5 Postopki za odvzem poslovne sposobnosti, ki samodejno pomenijo odvzem volilne pravice, in za odvzem volilne pravice na podlagi posamične ocene se med državami članicami razlikujejo. V nekaterih državah se ti postopki uporabljajo samo za osebe z zelo resnim zdravstvenim stanjem, ki ne zmorejo na noben način vzpostaviti stika z drugimi ljudmi, v drugih pa mora več tisoč ljudi skozi zapleten postopek, ki ponekod vključuje celo preskus splošne razgledanosti z zelo podrobnimi vprašanji¹⁵.

5.1.6 Točni ali približni podatki o številu ljudi, ki jim je bila pravica do udeležbe na volitvah odvzeta zaradi invalidnosti, so na voljo le za nekatere države članice. Na njihovi podlagi je mogoče oceniti, da nacionalna zakonodaja udeležbo na volitvah v Evropski parlament preprečuje približno 800.000 državljanom EU, vendar ima ta pojav v različnih državah zelo različen obseg. Na primer, na **Portugalskem** pravice do udeležbe na volitvah ne more uveljavljati približno 100 ljudi, v nekaterih drugih državah pa je to število višje od 50.000 ali se giblje celo okrog 300.000.

5.2 Nedavne spremembe zakonov držav članic

5.2.1 V zadnjih letih je v pravnih sistemih držav članic opazna jasna težnja. Namesto samodejnega odvzema pravice do udeležbe na volitvah vsem državljanom, ki dobijo skrbnika (izgubijo pravno in poslovno sposobnost), se sistemi nagibajo k rešitvam, pri katerih pravica do udeležbe na volitvah ni odvzeta ali pa je odvzeta v omejenem številu primerov, o katerih odloča sodišče na podlagi posamezne ocene.

5.2.2 V zadnjih osmih letih so bile v državah članicah sprejete naslednje spremembe:

- na **Madžarskem** je začela 1. januarja 2012 veljati nova ustava, s katero je bil obstoječi sistem, v katerem je bila pravica do udeležbe na volitvah samodejno odvzeta vsem državljanom, ki sta jim bili odvzeti pravna in poslovna sposobnost, spremenjen v sistem, v katerem je za odvzem pravice do udeležbe na volitvah v vsakem posameznem primeru potrebna sodna odločba. V členu XXIII(6) spremenjene ustave je določeno, da osebe, ki jim je zaradi omejenih duševnih sposobnosti odvzeta volilna pravica, nimajo pravice do udeležbe na volitvah;
- v **Latviji** so bile 29. novembra 2012 z začetkom veljavnosti 1. januarja 2013 sprejete spremembe oddelka 356 civilnega zakonika, s katerimi je bilo določeno, da se osebne nefinančne pravice ne omejujejo, kar med drugim pomeni, da se osebam, ki izgubijo pravno in poslovno sposobnost, pravica do udeležbe na volitvah ne odvzame;

13 Glej podrobnosti pod točko 5.2.2.

14 To velja tudi za Združeno kraljestvo.

15 V eni od držav članic je morala oseba, ki je želela ohraniti volilno pravico, med drugim odgovoriti na naslednji vprašanji: Kaj je svetlobna hitrost? Kdo je bila Katarina Velika?

- na **Hrvaškem** je bila decembra 2012 v odziv na kritiko varuha pravic invalidov izvedena reforma zakonodaje, s katero je bil odpravljen odvzem pravice do udeležbe na volitvah osebam, ki sta jim odvzeti pravna in poslovna sposobnost (člen 64 zakona o registru volivcev);
- **Češka** je 3. februarja 2012 sprejela nov civilni zakonik, ki je začel veljati 1. januarja 2014, z njim pa je bil odpravljen samodejni odvzem pravice do udeležbe na volitvah. Namesto tega je določeno, da lahko sodišče pravno in poslovno sposobnost posameznika zaradi duševne motnje, ki ni začasna, omeji v tolikšni meri, da posameznik ne more izvajati pravnih dejanj, ter opredeli obseg, na katerega je omejena sposobnost posameznika za izvajanje neodvisnih pravnih dejanj (člen 57(1));
- v **Belgiji** je bil 17. marca 2013 sprejet zakon o reformi shem o invalidnosti in uvedbi novega statusa zaščite v skladu s človekovim dostojanstvom, s katerim je bila uvedena domneva o sposobnosti. V skladu z njo se predpostavlja, da so vsi ljudje (vključno z umsko prizadetimi osebami) upravičeni do tega, da v največji možni meri sami uveljavljajo svoje pravice. Ko mirovni sodnik določi posamezniku prilagojeno shemo, mora navesti dejanja, za katera velja, da jih zaščitena oseba ni sposobna izvajati (tako z vidika upravljanja sredstev kot tudi uveljavljanja osebnostnih pravic). Med temi dejanji je lahko tudi pravica do udeležbe na volitvah, tako da je možnost samodejnega odvzema te pravice nekaterim osebam nadomestil prilagodljivejši mehanizem;
- na **Irskem** so 30. decembra 2015 sprejeli zakon o pomoči pri odločanju (zakon o sposobnosti), ki zagotavlja sodoben zakonski okvir za podporo pri odločanju, ko gre za odrasle osebe z omejenimi sposobnostmi. Z novim sistemom so bile namesto skrbniškega modela vzpostavljene številne možnosti podpore (pomočniki pri odločanju, soodločevalci in predstavniki za odločanje), s čimer je bila možnost odvzema pravice do udeležbe na volitvah odpravljena;
- na **Danskem** je parlament aprila 2016 spremenil pravila v zvezi z volitvami v lokalne organe in Evropski parlament. Od takrat imajo pravico do udeležbe na teh volitvah vsi odrasli državljani, medtem ko za volitve v nacionalni parlament (*Folketinget*) še vedno veljajo omejitve, saj je v danski ustavi določeno, da oseba, ki ji je bila odvzeta pravna in poslovna sposobnost, samodejno izgubi tudi pravico do udeležbe na nacionalnih parlamentarnih volitvah. Od 1. januarja 2019, ko je začela veljati sprememba zakona o zakonitem skrbništvu, ki omogoča delno skrbništvo (vzporedno z obstoječim popolnim skrbništvom), pa se lahko vse osebe, ki jim je poslovna sposobnost odvzeta samo delno, udeležijo tudi volitev v nacionalni parlament;
- na **Slovaškem** je ustavno sodišče 22. marca 2017 odločilo, da je pravni odvzem pravice do udeležbe na volitvah zaradi umske prizadetosti v nasprotju z ustavo. Te določbe volilne zakonodaje so nehale veljati konec novembra 2017, šest mesecev po objavi sodne odločbe;
- v **Španiji** je poslanski kongres 5. decembra 2018 soglasno sprejel Sistemski zakon 2/2018, ki spreminja Sistemski zakon 5/1985 o splošni volilni ureditvi, da se vsem invalidom zagotovi volilna pravica. Novi zakon velja od objave 6. decembra v španskem uradnem listu (Boletín Oficial del Estado). Po tej pravni spremembi nobenemu invalidu ni mogoče odtegniti pravice do glasovanja, tisti, ki jim je bila ta pravica že vzeta prej, pa jo samodejno pridobijo nazaj. Sprememba je bila sprejeta kot rezultat večletne kampanje, ki so jo izvajala glavna združenja invalidov v Španiji (CERMI, Grupo Social ONCE, Plena Inclusion, FIAPAS);

- v **Nemčiji** je 29. januarja 2019 zvezno ustavno sodišče razsodilo, da so določbe volilne zakonodaje v zvezi z odvzemanjem volilne pravice osebam pod skrbništvom neustavne, vendar je izključitev iz aktivne volilne pravice lahko ustavnopravno upravičena, če zakon izpolnjuje določene pogoje. Pričakuje se, da bo na podlagi te odločbe spremenjena volilna zakonodaja, da se volilna pravica zagotovi vsaj znatni skupini ljudi, ki so iz volilne pravice trenutno izključeni;
- v **Franciji** je državni zbor 16. februarja 2019 sprejel zakon o načrtovanju za obdobje 2019–2022 in reformo pravosodja, ki vključuje razveljavitev člena volilnega zakonika, ki daje sodniku za skrbništva pravico do odvzema volilne pravice odraslim osebam, ki imajo skrbnika – po pričakovanjih bodo imeli vsi državljani pravico do udeležbe na volitvah najpozneje na naslednjih lokalnih volitvah leta 2020.

5.3 Ugotovitve

- 5.3.1 Pravica do udeležbe na volitvah v Evropski parlament mora biti priznana ne le zaradi Konvencije o pravicah invalidov in drugih pravnih aktov OZN, temeljnih aktov Evropske unije in drugih ključnih dokumentov, ki so jih sprejeli mednarodni subjekti, ampak zlasti kot pomemben del človekovega dostojanstva.
- 5.3.2 Nobenega razloga ni, da bi bile določbe, namenjene zaščiti pravic invalidov na podlagi modela pomoči ali skrbniškega modela, povezane z določbami, ki jim ne omogočajo udeležbe na volitvah in s tem uveljavljanja temeljnih državljskih pravic.
- 5.3.3 Evropski parlament in druge institucije EU bi morali sprejeti vse potrebne ukrepe za pospešitev procesa sprememb pravnih sistemov držav članic, ki bo vodil do odprave vseh pravnih omejitev v zvezi s pravico invalidov do udeležbe na volitvah.

6. Tehnične ovire za pravico do udeležbe na volitvah

6.1 Dostop invalidov do informacij v predvolilnem obdobju

- 6.1.1 Številne države članice so sprejele ureditve, ki invalidom omogočajo dostop do informacij o volitvah v obliki, prilagojeni njihovim potrebam. Take prakse pogosto temeljijo na dolgoletnih običajih in niso izrecno predpisane z zakonom. Za zagotavljanje takih informacij so odgovorni javni organi. Ukrepi, ki jih na lastno pobudo in lastne stroške sprejmejo volilni odbori, ki zastopajo stranke ali kandidate, nevladne organizacije ali mediji, lahko te informacije le dopolnjujejo, ne morejo pa jih nadomestiti.
- 6.1.2 Pravica do zanesljivih informacij o datumu volitev ter načinu in drugih oblikah glasovanja razen obiska volišča je neločljivo povezana s pravico do udeležbe na volitvah. V veliki večini držav članic EU javne institucije, ki so odgovorne za volitve, državljanom na naslovu stalnega prebivališča zagotovijo osnovne informacije o volitvah, v nekaterih državah pa tudi telefonske številke za pomoč in spletni naslov zadevne institucije. Informacije so podane v obliki letakov ali brošur, poslanih na dom, obvestil, izobešenih v stanovanjskih stavbah in javnih prostorih, ali sistema poimenskih glasovnic, zagotovljenih vsem volivcem, kot se na primer uporablja na

Danskem ali v **Litvi**. V osmih državah članicah pa so informacije javnih institucij zelo omejene ter objavljene le v medijih in na spletu.

6.1.3 Le v nekaterih državah se pri informacijah, zagotovljenih volivcem, upoštevajo potrebe invalidov. Na primer:

- spletna stran volilnega organa na **Švedskem** (Valmyndigheten) zagotavlja vse informacije za volivce v švedskem in še 30 drugih jezikih. Informacije v švedščini so oblikovane tako, da so lahko berljive in so tudi v znakovnem jeziku;¹⁶
- ravno tako je na **Švedskem** in v **Nemčiji**¹⁷ na voljo govoreči spletni portal, na katerem lahko slepi in slabovidni ter ljudje s težavami pri branju (na primer zaradi disleksije) poslušajo zvočni posnetek informacij;
- osrednja volilna komisija v **Bolgariji** je na svojem spletišču objavila film o postopkih glasovanja, ki je namenjen invalidom in je na voljo tudi v znakovnem jeziku;
- na **Slovaškem** knjižnica za slepe izdaja gradivo z navodili za glasovanje z glasovnico ter popolnim seznamom kandidatov v Braillovi pisavi in na zvočnem posnetku;
- v **Nemčiji** lahko slepi in slabovidni pri nemškem združenju slepih in slabovidnih (*Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband*) naročijo šablone za glasovnice. Združenje je pravno zavezano za pripravo in razdeljevanje teh šablon, za katere prejmejo tudi finančna sredstva. Šablonam je priložena zgoščenka z navodili za uporabo in uradnimi informacijami o volitvah;
- v **Španiji**¹⁸ in na **Poljskem**¹⁹ javni organi in nevladne organizacije na spletu objavljajo filme, ki kažejo, kako lahko slepi volivci glasujejo;
- na **Češkem** ministrstvo za notranje zadeve letak s splošnimi informacijami (v enaki obliki kot za vse državljane) pošlje vladnemu odboru za invalide, ta pa ga posreduje več invalidskim organizacijam, ki informacije pripravijo v obliki, prilagojeni potrebam svojih članov/uporabnikov;
- v **Belgiji** pred volitvami pripravijo posnetek, na katerem je na dostopen način pojasnjeno, kako na voliščih poteka elektronsko glasovanje;²⁰
- v **Sloveniji** pristojna ministrstva za vsake volitve posebej obvestijo bolnišnice in socialnovarstvene zavode za institucionalno varstvo, kako lahko njihovi oskrbovanci uveljavljajo pravico do udeležbe na volitvah;
- poleg tega se v **Sloveniji** najpozneje 15 dni pred dnem glasovanja vsem gospodinjstvom v državi pošljejo sezname potrjenih list kandidatov;
- v **Romuniji** stalni volilni organ zagotovi spletni zemljevid vseh volišč, na katerem lahko volivci poiščejo volišče in pot do njega s svoje trenutne lokacije ali z izbrane lokacije na zemljevidu;

16 [Valmyndigheten - Teckenspråk](#)

17 [Der Beauftragter - Barrierefreiheit - Wahlen](#)

18 <https://www.youtube.com/watch?v=ThjZtOyIM3U>

19 <http://www.wyborybezbarier.org/braille.html>

20 Na primer <https://www.youtube.com/watch?v=8sWrV4S-P4c&feature=youtu.be>.

- na **Finskem** stroške letaka z informacijami o volitvah v Braillovi pisavi krije ministrstvo za pravosodje, pripravi in razpošlje pa ga finska zveza slepih in slabovidnih (*Näkövammaisten liitto ry*). Informacije o bližajočih se volitvah so objavljene na spletu v več jezikih, vključno z brošurami v preprosti finščini in preprosti švedščini ter videoposnetki v dveh znakovnih jezikih (finskem²¹ in finsko-švedskem) ter preprosti finščini,²² preprosti švedščini in preprosti angleščini;
- na **Poljskem** so na spletiščih lokalnih organov objavljene informacije o možnosti prevoza na volišča za invalide;
- v **Španiji** urad za popis volivcev zagotavlja posebno spletišče, na katerem lahko volivci vpišejo številko svoje osebne izkaznice ali svoje ime in datum rojstva, da dobijo informacije o volilni komisiji in volišču, na katerem lahko glasujejo;
- na **Irskem** je na voljo brezplačna linija, tudi na dan volitev, s telefonsko številko, ki si jo je enostavno zapomniti (in odraža dan volitev). Na liniji je mogoče dobiti podrobno razlago, kako lahko invalidi volijo;
- vse tiskovne konference nacionalne volilne komisije na **Poljskem** na temo volitev, ki jih predvajajo po televiziji in internetu, so na voljo s tolmačenjem v znakovni jezik²³.

6.1.4 Za ljudi z zmanjšano mobilnostjo (vključno z uporabniki invalidskih vozičkov), slepe in močno slabovidne je zelo pomembno, da dobijo informacije o tem, kako so njihovim potrebam prilagojena posamezna volišča in ali jim javni organi na prošnjo lahko priskrbijo pomoč. Pravica do takih informacij se v različnih državah zagotavlja na zelo različne načine. V nekaterih državah javni organi menijo, da obvezna dostopnost vseh volišč pomeni, da mora biti vsako volišče v celoti prilagojeno potrebam invalidov. V drugi skupini so države, v katerih je obvezno glasovanje na volišču povezano s stalnim prebivališčem volivca. Ker volišča ni mogoče spremeniti, se organi zavedajo, da bi bile informacije o tem neuporabne, zato jih ni treba zagotoviti. V veliki večini držav pa si organi prizadevajo te pomembne informacije sporočiti po telefonu ali na svojem spletišču. Za to so večinoma odgovorni lokalni organi, ki morajo običajno pripraviti volišča na svojem območju. Te informacije so pogosto na voljo tudi na spletišču osrednje institucije, ki organizira volitve, ali telefonski številki za pomoč, vendar se včasih zgodi, da je proces pridobivanja informacij o dostopnosti posameznega volišča pretirano formalen in je treba na primer oddati pisno prošnjo.

6.1.5 V EU so tudi številni pozitivni primeri:

- v **Litvi** je na spletišču osrednje volilne komisije na voljo elektronski zemljevid z označenimi volišči, ki so prilagojena ljudem z zmanjšano mobilnostjo, podobno rešitev pa imajo tudi na **Poljskem**;
- v **Estoniji** je mogoče dobiti tudi zelo podrobne, tehnične odgovore, saj ima vsako volišče svojo telefonsko številko;

21 <https://www.youtube.com/watch?v=8vOHkq7ugUA&index=1&list=PLBOD3s07Ie2xrtsEnxJT5gLZ6U5zBHEI>

22 <https://www.youtube.com/watch?v=482izpHIOqY>

23 Npr. <https://www.youtube.com/watch?v=S9tStaM5XSQ>.

- v **Nemčiji** mora obvestilo o volitvah, poslano vsem volivcem, vsebovati informacije o dostopnosti volišča in telefonsko številko, na kateri je mogoče dobiti informacije o dostopnih voliščih.

6.1.6 Ugotovitve

- a) Informacije o datumu volitev, osnovnih pravilih in možnih oblikah glasovanja, pa tudi o prilagoditvah potrebam invalidov je treba ustrezno posredovati ter pri tem upoštevati različne vrste invalidnosti volivcev, zlasti pa potrebe slepih, slabovidnih, gluhih in umsko prizadetih ljudi.
- b) Javni organi bi morali pri pripravi in sporočanju takih informacij sodelovati z organizacijami, ki zastopajo invalide, ter tako zagotoviti, da se informacije posredujejo čim učinkoviteje. Razmisliti bi morali tudi o financiranju dejavnosti teh organizacij.
- c) Invalidi so pri samostojni mobilnosti pogosto omejeni in so bolj odvisni od podpore soljudi, zato je zelo pomembno, da se jim informacije zagotovijo neposredno in v obliki, prilagojeni potrebam, ki so povezane z njihovo vrsto invalidnosti. Javni mediji in splet so pomembna orodja za komuniciranje, vendar ne morejo biti edini kanal za obveščanje invalidov.
- d) Vsak volivec v EU bi moral imeti možnost zlahka izvedeti, kako dostopno je volišče za ljudi z omejeno samostojno mobilnostjo.
- e) Zelo pomembno je, da je mogoče informacije dobiti po telefonu in z zastavljanjem dodatnih vprašanj. Tako rešitev, ki bi morala biti široko dostopna, trenutno ponuja le malo držav članic, kar je razlog za skrb.
- f) Eden najučinkovitejših načinov za posredovanje ustreznih informacij umsko prizadetim osebam so slike, vendar se te v Evropski uniji žal uporabljajo zelo redko.

6.2 Glasovanje na volišču

6.2.1 Osnovna, najbolj razširjena in v nekaterih državah tudi edina oblika udeležbe na volitvah je glasovanje na volišču, zato je zelo pomembno, da so ta v celoti dostopna ljudem z različnimi vrstami invalidnosti, volilne komisije, tj. organi, odgovorni za volilni proces na voliščih, pa morajo biti opremljene v skladu s potrebami teh oseb in imeti možnost, da jim ponudijo potrebno pomoč. Druge pravne in organizacijske rešitve, ki takim volivcem omogočajo udeležbo (npr. glasovanje po pošti, glasovanje z mobilno volilno skrinjico, glasovanje po pooblaščenju ali predčasno glasovanje na nekaterih voliščih), lahko veljajo za dopolnilne možnosti za invalide, ne sme pa to nadomestiti njihove pravice do osebnega glasovanja na volišču na dan glasovanja.

6.2.2 V 12 državah članicah invalidi niso upravičeni do spremembe volišča, na primer zato, ker se jim zdi zaradi invalidnosti drugo volišče prikladnejše, ampak morajo glasovati na volišču, določenem na podlagi njihovega stalnega prebivališča. V 15 državah članicah je ta možnost na srečo na voljo, postopek pa je običajno preprost. Na primer:

- na **Madžarskem** lahko najpozneje dva dneva pred volitvami kdor koli sporoči, da potrebuje dostopno volišče, in sicer prek spletišča nacionalnega volilnega urada, osebno na upravni enoti ali po pošti. Podoben postopek je na voljo tudi v nekaterih drugih državah, na primer v

Sloveniji, kjer je treba to sporočiti vsaj tri dni pred volitvami, in na **Danskem**, kjer je treba to sporočiti osem dni pred volitvami;

- v **Italiji** je tak postopek možen celo na dan glasovanja, lokalni organi pa osebam z omejeno mobilnostjo zagotovijo prevoz do volišča, prilagojenega njihovim potrebam. Prevoz je zagotovljen tudi v **Bolgariji**;
- na **Hrvaškem** in **Poljskem** imajo volivci dve možnosti – zunaj kraja stalnega prebivališča lahko glasujejo po postopku predhodne prijave (v register volivcev, ki glasujejo zunaj kraja stalnega prebivališča) ali pridobijo potrdilo, ki jim omogoča glasovanje na katerem koli volišču;
- na **Slovaškem** lahko volivci na upravni enoti svojega kraja stalnega prebivališča osebno zaprosijo za volilno kartico. Vlogo lahko oddajo tudi na zadnji delovni dan pred dnem glasovanja (v tem primeru kartico dobijo takoj) ali po navadni ali elektronski pošti vsaj 15 delovnih dni pred dnem glasovanja (v tem primeru jim upravna enota kartico pošlje v treh delovnih dneh po prejemu vloge);
- v **Litvi** so uvedli zelo prilagodljiv postopek, saj ga lahko volivec izvede na dan glasovanja na volišču po lastni izbiri. Volilna komisija na volišče, ki je bilo volivcu dodeljeno na podlagi njegovega kraja stalnega prebivališča, pošlje elektronsko zahtevo, po prejemu elektronske potrditve, da volivec še ni glasoval na nobenem drugem volišču, pa ga doda na svoj seznam volivcev;
- tudi na **Nizozemskem** je mogoče glasovati na katerem koli volišču;
- v **Nemčiji** lahko vsak volivec do 18. ure predzadnjega dne pred volitvami zaprosi za volilno izkaznico (Wahlschein), s katero lahko voli na katerem koli volišču na območju svoje upravne enote ali mesta.

6.2.3 Vprašanje prilagajanja volišč potrebam invalidov je v zakonodaji držav članic obravnavano zelo različno. V enajstih državah članicah se uporablja splošno načelo, da morajo biti prilagojena vsa volišča, vendar podrobnejši pregled razkriva, da je dostopnost v praksi razumljena precej ozko – le kot odpravljanje fizičnih ovir za uporabnike invalidskih vozičkov, ki na volišče pridejo s spremljevalcem, ta pa jim lahko pomaga potiskati voziček, če je to potrebno. Številna druga vprašanja so spregledana, na primer potrebe slepih, ustrezna organizacija na območjih, kjer se ljudje premikajo z mesta na mesto, ter oblika in predstavitev uradnih obvestil na voliščih. Šest držav članic nima pravil o prilagoditvi volišč potrebam invalidom. V nekaj državah članicah dostopnost volišč velja za splošno pravilo, ki ga je treba upoštevati pri odločitvi o kraju volišč.

6.2.4 Le nekatere države članice so realno priznale, da kratkoročno ne morejo v celoti prilagoditi vseh volišč, obenem pa se zavedajo, da je treba posebej določiti obveznost zagotavljanja dostopnosti vsaj nekaterih volišč z uvedbo kvantitativnih kazalnikov:

- na **Poljskem** mora biti dostopnih vsaj 50 % volišč;
- v **Avstriji** mora biti na voljo vsaj eno dostopno volišče v vsaki občini in po eno v vsakem okrožju Dunaja;
- na **Madžarskem** in **Irskem** mora biti na voljo vsaj eno dostopno volišče v vsakem kraju.
- v **Litvi** so osrednja volilna komisija, litovski forum za invalidnost in zveza litovskih občin 26. novembra 2018 podpisali sporazum, da bodo zagotovili vsaj 50 % v celoti dostopnih volišč.

- 6.2.5 Volišča so največkrat v javnih stavbah (na primer šolah, zdravstvenih ustanovah, uradih lokalne uprave), ki so za volitve na voljo brezplačno. Žal so številne med njimi stare in niso prilagojene potrebam invalidov. Zanimivo rešitev so našli v **Litvi**.²⁴ Če volišč ni mogoče prilagoditi in opremiti v skladu s potrebami invalidov, je treba ustrezne prostore za volišča najeti, stroške pa krije državni proračun.
- 6.2.6 Invalidni volivci pogosto želijo, da jih na volišče spremlja oseba po njihovi izbiri, ki jim lahko pomaga pri nekaterih dejanjih, povezanih z glasovanjem, vključno s prevzemom glasovnice, izbiri ali vpisom na glasovnici in oddajanjem glasovnice v volilno skrinjico. V večini držav članic je taka pomoč dovoljena, pravila na tem področju pa so zelo prožna. Volivčeva izbira pomočnika je običajno zavezujoča in je nihče ne more izpodbijati. Najpogostejša omejitev je, da vloge pomočnika ne more prevzeti član volilne komisije, vendar lahko na **Švedskem**, v **Luksemburgu**, na **Danskem** in v **Nemčiji** volivci na primer za pomočnika izberejo tudi člana take komisije, na **Finskem** lahko izberejo tako člana komisije kot tudi tako imenovanega volilnega pomočnika, ki je prisoten na vsakem volišču, na **Madžarskem** pa lahko volivcu pomaga oseba, ki jo je sam izbral, ali pa skupaj dva člana volilne komisije.
- 6.2.7 Številne države nimajo omejitev glede starosti, zato lahko volivcu pomaga tudi oseba, ki še nima pravice voliti (npr. volivčev otrok ali vnuk). Tako je na primer v **Franciji**, **Belgiji**, **Nemčiji**, **Avstriji**, **Litvi**, na **Poljskem** in **Švedskem**. V številnih državah pa velja zahteva, da mora imeti pomočnik pravico voliti (in torej dosega starostno mejo), in celo pogoj, da ima pravico voliti na zadevnem volišču. To pomeni težavo za volivce in jim v nekaterih primerih celo preprečuje glasovanje. Občasno mora volilna komisija oceniti, ali bo izbrani pomočnik volivcu invalidu sposoben pomagati oziroma ali volivec dejansko potrebuje pomočnika. In eni državi članici morajo volivci najprej oddati prisego, da so resnično slepi in da potrebujejo pomočnika. Zakon določa besedilo prisege in tudi podrobna vprašanja za izbranega pomočnika. Celotni postopek mora biti zaključen do dve uri pred zaprtjem volišča, sicer se glasovanja s pomočjo pomočnika lahko zavrne. Te zahteve, pa tudi pravila o vrstah invalidnosti, pri katerih je volivec upravičen do pomočnika (npr. le za slepe), ter zahteve, da morajo volivci (predvsem tisti z okvarami vida) predložiti zdravniško potrdilo, da ne morejo voliti samostojno in potrebujejo pomoč, bi morali veljati za neupravičene. To velja tudi za obvezno predhodno prijavo pomočnika, ki spremlja volivca invalida.
- 6.2.8 Pomisleki se pojavljajo v zvezi s pravilom, ki se uporablja v dveh državah, določa pa, da so za opravljanje nalog pomočnika pooblaščen le člani volilne komisije. To je v nasprotju z načelom tajnega glasovanja, zlasti v majhnih skupnostih, kjer se vsi poznajo, kar lahko volivce odvrne od udeležbe na volitvah.
- 6.2.9 V veliki večini držav članic je obvezna uporaba določenega območja (npr. volilne kabine), ki omogoča svobodno izbiro možnosti na glasovnici, vendar se v večini primerov to pravilo ne izvaja restriktivno. Podobno prožen je tudi pristop do zahteve, da sme volilno kabino naenkrat uporabljati le ena oseba, največ skupaj s svojim pomočnikom.

24

Nedavne spremembe zakona o volitvah v Evropski parlament, ki začnejo veljati 1. julija 2019.

- 6.2.10 Na **Slovaškem** glasovnico in volilno skrinjico prinesejo pred volišče, če to ni dostopno za invalide, da lahko volivec glasuje. V **Belgiji** lahko volivci uporabijo volilno kabino, posebej prilagojeno potrebam invalidov, ki je postavljena na dostopnem mestu, tudi če je to zunaj volišča. Na **Hrvaškem** člani volilne komisije glasovnico prinesejo pred volišče in jo dajo osebi, za katero volišče ni dostopno, vzamejo prepognjeno glasovnico z označeno izbiro, ki jo je ta oseba dala v kuverto, ter jo odnesejo v notranjost volišča, vzamejo glasovnico iz kuverte in jo vržejo v volilno skrinjico.
- 6.2.11 V zvezi z organizacijo volišč, vključno z volilnimi kabinami, v različnih državah članicah se pojavljajo številni pomisleki. Nobena država članica EU ni uvedla celovitih rešitev za standardizacijo opreme in vodenja volišč, da bi ta veljala kot prijazna vsem volivcem. Kljub temu na primer na **Poljskem** veljajo zelo podrobna pravila o standardih, ki jih morajo izpolnjevati volišča, ki so uradno priznana kot dostopna za invalide. V **Belgiji** pred vsakimi volitvami pripravijo podroben vodnik o pripravi volišč, ki je namenjen lokalnim organom. Ta navodila so objavljena na spletu, tako da so na voljo tudi volivcem. V navodilih so med drugim določeni velikost pisave v obvestilih, najmanjša širina hodnikov, naklon klančin in dvorišč, priprava parkirišč pred volišči ter dimenzije volilnih skrinjic.²⁵
- 6.2.12 Območje, kjer se ljudje premikajo z mesta na mesto, pogosto ni urejeno, zato tudi ni ustrezno načrtovano, kje so naslednje postaje na volišču (prijava volivcev in prevzem glasovnic, volilne kabine in volilne skrinjice). To pomeni, da morajo volivci velikokrat drug mimo drugega v majhnih prostorih, kar je obremenjujoče za vse, ne le za invalide.
- 6.2.13 Med pogostimi težavami so premajhne volilne kabine, velike težave volivcev v invalidskem vozičku pri uporabi volilnih kabin (na primer, pogosto je treba odstraniti stol, da se lahko z vozičkom približajo mizi), pomanjkanje možnosti za izpolnjevanje glasovnic (sede ali stoje), premajhne mize za izpolnjevanje glasovnic (na primer, običajno lahko volivec torbo odloži le na tla) in položaj reže na volilni skrinjici, zaradi katerega nekateri invalidni volivci ne morejo samostojno oddati glasovnice.
- 6.2.14 V večini držav so pravila glede vstavljanja glasovnic v volilno skrinjico prožna, saj lahko glasovnico v skrinjico odda volivec ali druga oseba po njegovi izbiri. Kadar na volišče pride cela družina, to pogosto naredijo otroci. Na **Češkem**, v **Nemčiji** ali **Grčiji** lahko volivcu na primer pomaga kateri koli član volilne komisije, tudi če ni pomočnik. Na **Portugalskem** se glasovnica vedno izroči predstavniku volilne komisije, ta pa jo odda v volilno skrinjico. Pomisleki se pojavljajo zaradi načela zadnjega stika, tj. prakse v dveh državah, v katerih se mora glasovnice zadnji dotakniti volivec (tudi če je invalid), preden je oddana v volilno skrinjico.
- 6.2.15 Pomemben vidik udeležbe na volitvah je dostop do informacij na volišču. V nacionalni zakonodaji je obseg informacij, ki morajo biti na voljo na voliščih, natančno določen in omejen na dve področji, in sicer osnovne, uradne informacije o vseh kandidatih ter navodila za glasovanje. Invalidom postopek najpogosteje ustno pojasnijo člani volilne komisije, ki hitro rešijo morebitne težave in posameznim volivcem posredujejo informacije na način, ki je

prilagojen njihovim potrebam. Do težav lahko pride, če pojasnilo potrebuje gluha oseba, ki uporablja znakovni jezik, saj je le v nekaj državah članicah mogoča uporaba tolmača za znakovni jezik prek spleta.

6.2.16 Na voliščih so zelo pogosto izobešena uradna obvestila nacionalnega organa, ki izvaja volitve. Običajna napaka je, da so obvestila obešena na neprimerni višini, tako da jih na primer uporabniki invalidskih vozičkov ne morejo prebrati. Na **Poljskem** na primer pravila izrecno določajo, da morajo biti informacije dostopne vsem.

6.2.17 Nekatere države za ljudi s posameznimi vrstami invalidnosti uvajajo tudi dodatne rešitve na voliščih:

- v **Španiji** se lahko berljivi/informacijski letaki o volitvah in dostopnosti, ki so na voljo na spletišču o volitvah, tudi natisnejo in pošljejo na vsa volišča. Letake za vsake volitve posebej pripravi ministrstvo za notranje zadeve v sodelovanju z glavnimi združenji invalidov v državi;
- v **Litvi** so na voliščih na voljo letaki s pisnimi informacijami o glasovanju, natisnjeni tudi v Braillovi pisavi, ki jih izda osrednja volilna komisija;
- na **Malti** zakon določa, da so vsa volišča opremljena s predvajalniki zvočnih posnetkov in šablono v Braillovi pisavi, na katerih so naštetih kandidati in stranke, ki so na glasovnici;
- na **Portugalskem** in **Irskem** je razširjena različica glasovnice izobešena na vsakem volišču;
- v nekaterih državah članicah (npr. **Švedska**, **Belgija**, **Nizozemska**) lahko volivci uporabijo povečevalno steklo, ki je na voljo na vseh voliščih.

6.2.18 Ugotovitve

- a) Kljub obstoječim pravilom velika večina volišč v EU v celoti ali na splošno ni prilagojenih potrebam ljudi z različnimi vrstami invalidnosti. Te težave ni mogoče hitro odpraviti, zato je zaenkrat najboljša rešitev, da se invalidnim volivcem omogoči sprememba volišča, če se volišče določi glede na kraj stalnega prebivališča. Upravni postopek za tako spremembo bi moral biti preprost in hiter.
- b) Vsak invalidni volivec bi moral imeti možnost, da sam izbere osebo, ki mu bo pomagala pri glasovanju na volišču. Dodatni pogoji za take pomočnike, ki veljajo v številnih državah, se ne zdijo upravičeni.
- c) Številne države so uvedle zanimive, praktične ureditve, s katerimi volivcem z različnimi vrstami invalidnosti omogočajo dober dostop do informacij na voliščih. Najpomembnejše ureditve, ki jih je prav tako mogoče hitro uvesti, so izobešanje uradnih obvestil in izvodov glasovnic v ustrezni velikosti in na primerni višini, da jih je mogoče zlahka prebrati, objava informacij v Braillovi pisavi za slepe in možnost uporabe tolmača za znakovni jezik prek spleta.
- d) Izredno pomembno je pripraviti zelo podrobna načela (v obliki pravnih predpisov ali navodil za lokalne organe in volilne komisije), v katerih sta določena oprema in organizacija dela volilnih komisij. V predpisih bi bilo treba med drugim določiti urejenost območij, kjer se

bodo lahko ljudje neovirano premikali, velikost, lokacijo in opremo volilnih kabin, dostopnost volilne skrinjice ter ureditev parkiranja in dostop do volišča.

6.3 Glasovnica

6.3.1 Način glasovanja na volitvah v Evropski parlament se med državami članicami EU močno razlikuje, pogosto pa je to eden od dejavnikov, ki odločajo o možnosti samostojnega glasovanja invalidov. Včasih oblika glasovnice in zahtevani način glasovanja pomenita oviro, ki je ni mogoče premagati, zato je pri glasovanju potrebna pomoč druge osebe, kateri mora invalidni volivec razkriti, kako želi glasovati.

6.3.2 Kadar volilni sistem določa, da mora volivec izvesti neko dejavnost, poleg nje pa lahko izvede še drugo dejavnosti (npr. izbrati mora politično stranko, poleg tega pa lahko izbere še preferenčnega kandidata, vendar slednje ni obvezno), mora tudi invalidnim volivcem omogočiti, da uveljavijo vse svoje pravice.

6.3.3 Dejavnosti, ki jih morajo za glasovanje izvesti volivci v državah članicah, je mogoče razdeliti na tri vrste:

- vpis oznake na določeno mesto na glasovnici („x“, „+“, „v“, izpolnitev okvirčka, obkroženje številke);
- izbira ene od kartic iz skupine kartic z imeni političnih strank;
- vpis nečesa na glasovnico (številka, ime ali priimek).

6.3.4 Glede na dejanja volivcev je mogoče države članice razdeliti v naslednje kategorije:

- države, v katerih se glasuje z oznako (npr. „x“ ali „+“), obkroženjem številke ali izpolnitvijo okvirčka na enem ali več mestih na glasovnici (izbira stranke ali posameznega kandidata ali pa kandidatov s seznama stranke): **Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Danska, Hrvaška, Luksemburg, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija in Slovenija**;
- države, v katerih volivec iz prejetega svežnja najprej izbere kartico z imenom stranke, nato pa na njej z oznako (npr. „x“ ali „+“) ali izpolnitvijo okvirčka izbere kandidata ali kandidate: **Češka republika, Grčija, Latvija, Slovaška**;
- države, v katerih se glasuje z oznako ob imenu politične stranke, volivec pa mora ali sme vpisati tudi številko ali priimek izbranega kandidata (ali kandidatov): **Italija in Litva**;
- države, v katerih se glasuje z vpisom izbire na glasovnico (ime stranke, številka ali priimek posameznega kandidata): **Finska in Estonija**;
- države, v katerih volivci na glasovnico ne vpisujejo oznak ali imen, ampak iz prejetega svežnja izberejo kartico z imenom stranke in jo oddajo v volilno skrinjico: **Francija in Španija**;
- države, v katerih se v okvirčke ob priimkih kandidatov vpišejo številke po preferenčnem vrstnem redu: **Malta in Irska**;
- država z zapletenim sistemom glasovnic: **Švedska** (volivci izbirajo med tremi karticami različnih barv, nato pa imajo odvisno od posamezne kartice včasih tudi možnost, da označijo okvirček ali vpišejo ime stranke ali kandidata).

- 6.3.5 Za volivce, ki dobijo glasovnico z natisnjenimi imeni kandidatov in političnih strank, je velikost črk in glasovnice izredno pomembna. O velikosti pisave, pogosto pa tudi o velikosti glasovnice običajno odloča organ, ki je odgovoren za organizacijo volitev, v nekaterih državah pa so dimenzije papirja določene z zakonom. Med državami članicami EU so velike razlike, saj dimenzije glasovnic segajo od formata A4 do formatov, ki so celo večji od A2. Pravila v **Belgiji** so zelo zanimiva, saj določajo izključno dolžino glasovnice, ki lahko odvisno od regije znaša 36 ali 72 cm, medtem ko je na **Cipru** določeno, da je največja dovoljena velikost glasovnice 16 x 70 cm. V **Bolgariji** sestavijo posebno knjižico, če je seznam kandidatov dolg.
- 6.3.6 Najbolj priljubljen in hkrati tudi najpreprostejši način glasovanja na volitvah v Evropski parlament je z vpisom „x“ ali podobne oznake v okvirček ob imenu kandidata ali politične stranke. Ta rešitev se uporablja v 12 državah. V dveh državah je treba izpolniti okvirček, v dveh drugih državah pa se „x“ vpiše ob ime ali priimek, saj zanj ni posebej določenega mesta.
- 6.3.7 Med drugimi načini izbire sta obkroženje kandidatove številke (**Slovaška, Slovenija**) in odtis oznake ob kandidatovem imenu z žigom, ki ga volivec dobi od volilne komisije (**Romunija**). V **Luksemburgu** krog ali „x“ (ali podobna oznaka) na zgornjem delu glasovnice pomeni, da volivec izbira celotni seznam, čeprav lahko svojih šest glasov razdeli preferenčnim kandidatom, pri čemer lahko posamezen kandidat prejme največ dva glasova (dve oznaki „x“ ob imenu).
- 6.3.8 V večini držav članic je zakonodaja glede oblike oznak na glasovnici zelo prožna, vendar na **Poljskem** na primer velja, da se morata črti oznake „x“ križati v okvirčku, sicer glas ni veljaven. Če o namenu volivca ni dvomov, v številnih državah velja, da ni potrebe po pretirano formalnih pravilih, po katerih bi bil na primer glas neveljaven, če stik črt ni točen ali če krog ni zaključen. Na **Portugalskem** se na primer glas upošteva, če je volja volivca izražena jasno, tudi če oznaka ni popolna ali je zunaj okvirčka.
- 6.3.9 Vprašanje veljavnosti glasu je povezano z razpoložljivostjo tehničnih sredstev, ki invalidom, zlasti slepim in slabovidnim ter osebam z omejeno ročno spretnostjo, omogočajo samostojno oddajo glasovnice z gotovostjo, da bodo njihovi glasovi ustrezno razbrani in prešteti. V sedmih državah članicah lahko volivec prejme posebno šablono za glasovnico, s katero je mogoče natančno določiti mesto, kamor se vpiše oznaka,²⁶ vendar na nekaterih ni oznak v Braillovi pisavi, zato slepi izjemno težko samostojno volijo. Druge države nimajo takih rešitev za slepe in slabovidne ter ljudi, ki imajo težave s čitljivim pisanjem, zato se morajo ti pri glasovanju zanesti na pomoč sorodnikov ali bližnjih prijateljev.
- 6.3.10 Od sedmih držav članic, v katerih volivec izbere kartico z imenom politične stranke (volilnega odbora) iz svežnja kartic z imeni vseh strank (v prvi fazi postopka glasovanja), sta le dve (**Španija** in **Švedska**) uvedli ureditev, ki slepim omogoča, da sami poiščejo ustrezno kartico. Te so namreč spravljene v ovojnicah, označenih v Braillovi pisavi, iz katerih se izbrana kartica zlahka odstrani.

26

Tudi na Irskem so na voljo takšne šablone, vendar le na referendumih in predsedniških volitvah.

6.3.11 V sedmih državah članicah volivci na glasovnico napišejo številko ali ime izbranega kandidata ali ime stranke, za katero volijo. Ta rešitev za številne ljudi pomeni resno težavo, saj obstaja večje tveganje, da bodo njihovi glasovi zaradi nečitljive pisave (ki je pogosto posledica invalidnosti) označeni za neveljavne, da njihovi preferenčni glasovi za posamezne kandidate ne bodo upoštevani ali da bodo upoštevani le njihovi glasovi za določeno politično stranko. V eni državi članici se glasovnica zaradi katerega koli drugega znaka ali besede, ki ni številka kandidata, obravnava kot neveljavna. Izmed teh držav članic le **Malta** zagotavlja pomoč slabovidnim, in sicer lahko ti zaprosijo za šablono v Braillovi pisavi in zvočno opremo, za kar predhodna najava ni potrebna. Če volivec ne more glasovati niti s pripomočki, mu lahko po potrebi pomagajo volilni pomočniki, območje volilnih kabin pa je medtem zaprto za druge ljudi.

6.3.12 V nekaterih državah članicah se ne glasuje z enim samim preprostim dejanjem, ampak ima volivec na voljo več možnosti, ki so včasih težko razumljive. V **Litvi** je mogoče izbrati od nič do pet preferenčnih kandidatov; na **Slovaškem** je mogoče izbrati do dva kandidata; v **Luksemburgu** ima volivec na voljo določeno število glasov, ki jih lahko nameni kandidatom, enemu od njih pa lahko dodeli celo dva glasova; na **Malti** se navede preferenčni vrstni red za največ pet kandidatov; na **Švedskem** volivec najprej izbere eno od treh glasovnic, nato pa se postopek nadaljuje na različne načine odvisno od izbrane kartice. Volivec lahko s seznama izbere preferenčnega kandidata, v posebnih okoliščinah pa lahko na glasovnico tudi vpiše ime osebe, ki ni na seznamu. V informacijskih vodnikih, ki jih v teh državah zagotovijo organi, so pojasnjeni učinki uporabe posameznih možnosti, ki jih imajo volivci na voljo. Na **Švedskem**, kjer je sistem najbolj zapleten, imajo plakate, na katerih je v slikah korak za korakom pojasnjeno, kako glasovati.

6.3.13 Ugotovitve

- a) Za invalidne volivce je tehnični vidik glasovanja prav tako pomemben kot dostop do informacij ali volišča. Najpriročnejša rešitev je izbira z „x“ ali podobno oznako v dovolj velikem okvirčku. Za slepe in slabovidne ter ljudi, ki imajo težave s čitljivim pisanjem s pisalom, je dobra rešitev posebna šablona za glasovnico, označena z Braillovo pisavo in lahko čitljivim besedilom (npr. le referenčnimi številkami kandidatov). Toda glasovanje z obkrožanjem, pri katerem je treba npr. obkrožiti referenčno številko kandidata, pomeni veliko oviro za volivce z omejeno uporabo rok.
- b) Če volivec iz svežnja prejetih kartic izbere kartico z imenom politične stranke, mora biti pisava na karticah posameznih strank dovolj velika, vse kartice pa morajo biti natisnjene tudi v Braillovi pisavi ali vstavljene v ovojnice, označene z Braillovo pisavo, da lahko slepi volivci izberejo ustrezno kartico.
- c) Glasovanje z vpisom številke ali imena kandidata ali imena stranke na glasovnico je težavno, obstaja pa tudi tveganje, da bo glasovnica označena za neveljavno, zato bi bilo ne glede na volilno tradicijo posameznih držav dobro razmisliti o spremembi tega pravila.
- d) Za umsko prizadete ljudi bi bilo treba informacije o postopkih glasovanja ustrezno prilagoditi. Najboljši pristop je besedilo s preprostimi stavki ali slikovnimi navodili. To je zlasti pomembno v državah z zapletenim postopkom glasovanja, ko mora volivec sprejeti

več odločitev in izvesti ustrezne korake. Umsko prizadetim volivcem je treba pojasniti naslednje korake v procesu, pa tudi njihove posledice.

6.4 Predčasno glasovanje – pred uradnim dnem glasovanja na določenih voliščih

6.4.1 Deset držav članic vsaj nekaterim skupinam volivcev omogoča predčasno glasovanje, tako da se osebno zglasijo na določenem volišču, običajno na sedežu lokalnih organov. Ta volišča so v prostorih, ki so prilagojeni potrebam ljudi z omejeno samostojno mobilnostjo.

6.4.2 V osmih državah lahko predčasno glasujejo vsi državljani, v preostalih dveh pa imajo to pravico le posamezne skupine državljanov. Invalidnost ni razlog za predčasno glasovanje, vnaprej pa lahko volijo ljudje, ki so v bolnišnici ali bodo v bolnišnici na dan glasovanja.

6.4.3 V veliki večini držav upravni postopki za predčasno glasovanje niso potrebni, volivci le pridejo na volišče, ko je to odprto. V drugih državah pa se je treba za predčasno glasovanje prej registrirati. Na **Finskem** predčasno glasovanje med drugim poteka na voliščih v bolnišnicah in institucijah za dolgotrajno oskrbo.

6.4.4 Ugotovitve

a) S predčasnim glasovanjem se lahko invalidom omogoči udeležba na volitvah. Ker je ta možnost na voljo vsaj nekaj dni, lokalni organi lažje poskrbijo za prevoz takih ljudi na volišča.

b) V institucijah za dolgotrajno oskrbo je predčasno glasovanje lažje organizirati na delovni dan, saj je takrat običajno na delu več osebja kot v nedeljo, na dan, ko v večini držav tradicionalno potekajo volitve.

6.5 Glasovanje po pošti

6.5.1 V nekaterih državah članicah lahko volivci, ki živijo v državi, v kateri poteka glasovanje, vnaprej (pred dnem glasovanja) pridobijo glasovnico, jo osebno izpolnijo in pošljejo po pošti ali s kurirjem ali pa jo volilni komisiji dostavi druga oseba (ki ni član komisije). V tem poročilu se za vse take vrste glasovanja uporablja izraz glasovanje po pošti.

6.5.2 V **Španiji**, **Luksemburgu** in **Nemčiji** lahko vsi državljani glasujejo po pošti. Na **Irskem**, v **Avstriji**, na **Poljskem**, v **Sloveniji** in na **Švedskem** je ta oblika glasovanja dovoljena natanko opredeljenim skupinam ljudi, ki na dan glasovanja ne morejo priti na volišče, vključno z invalidi.

6.5.3 Na **Danskem** se uporablja mešan sistem, ki vključuje elemente glasovanja po pošti. Za predčasno glasovanje na določenih voliščih je na voljo veliko časa – od največ treh tednov do najmanj dveh dni pred volitvami. Ljudje, ki ne morejo priti na volišče, lahko predčasno glasujejo po pošti. V institucijah, kot so bolnišnice in domovi za oskrbo, vodstvo zbere ustrezno zaščitene glasovnice oskrbovancev in jih pošlje volilni komisiji. Za prevzem izpolnjenih glasovnic invalidov na domu so odgovorni posebni volilni uradniki.

6.5.4 V državah, v katerih mora volivec sporočiti, da želi glasovati po pošti, da prejme glasovnico, se uporabljajo uporabnikom prijazni postopki – obrazec se vedno odda uradu (ni nujno, da ga

volivec odda osebno), v nekaterih državah pa sprejemajo tudi prijave po pošti, prek spletnega obrazca ali celo po telefonu. Glasovnice so na domači naslov najpogosteje poslane brezplačno, na **Irskem** in v **Španiji** pa se jih lahko prevzame na ustreznem uradu. V **Španiji** lahko invalid, ki ne more oditi na pošto, da bi zaprosil za glasovanje po pošti ali prevzel glasovnico, pokliče notarja, ta pa brezplačno izda pooblastilo, da lahko oseba, ki jo določi invalidni volivec, opravi vse potrebno za glasovanje po pošti. V **Nemčiji** lahko invalidni volivci javne organe zaprosijo za pomoč pri pridobitvi potrebnih dokumentov za oddajo glasu po pošti.

6.5.5 Volivci izpolnjene glasovnice pošljejo brezplačno (po pošti ali prek kurirja). Na **Švedskem** ovojnico z izpolnjeno glasovnico od volivca prevzame poseben predstavnik (na primer poštar) in jo dostavi volilni komisiji. Volivec glasovnico v ovojnico spravi v prisotnosti tega predstavnika in priče, po potrebi pa to lahko namesto njega opravi pomočnik. V **Avstriji**, na **Poljskem** in **Švedskem** se lahko volivec, ki je navedel, da želi glasovati po pošti, in prejel glasovnico, premisli in glasovnice ne pošlje, ampak jo na dan glasovanja na volišču osebno odda v volilno skrinjico.

6.5.6 V **Nemčiji** in na **Poljskem** lahko slepi volivci dobijo posebno šablono za glasovnico (enako kot tiste, ki so na voljo na voliščih), da glasujejo popolnoma samostojno.

6.5.7 Ugotovitve

- a) Če imajo invalidi možnost glasovanja po pošti, se lahko precej lažje udeležijo volitev.
- b) Ta rešitev je učinkovita in priljubljena, če so postopki, s katerimi volivci sporočijo, da se želijo udeležiti glasovanja po pošti, prevzamejo glasovnico in jo po izpolnitvi vrnejo, preprosti in z njimi niso povezani stroški.
- c) Volivcem je treba poleg glasovnice poslati tudi informacije v obliki, ki je prilagojena njihovi vrsti invalidnosti, po potrebi pa še šablono za slepe in slabovidne.

6.6 Glasovanje z mobilno volilno skrinjico

6.6.1 Ta način glasovanja se v različnem obsegu uporablja v 17 državah članicah. V 12 od njih je mogoče glasovnico oddati v volilno skrinjico, ki jo prinesejo tja, kjer volivec trenutno prebiva (npr. na dom, v bolnišnico ali institucijo za dolgotrajno oskrbo), ali na primer pred volišče (če bi bil vstop na volišče za volivca prezahteven). Z vidika volivca se enako zgodi tudi v petih drugih državah, kadar glasovnica ni oddana v volilno skrinjico (ker ni fizično prinesena do nje), ampak jo ustrezno zaščiteno v ovojnici (ki nadomešča volilno skrinjico) neposredno od volivca prevzamejo člani volilne komisije.

6.6.2 Na ta način lahko glasujejo ljudje, ki zaradi invalidnosti ali zdravstvenega stanja ne morejo priti na volišče. V številnih državah zadošča, če je volivec na dan glasovanja v bolnišnici ali instituciji za dolgotrajno oskrbo, v **Litvi** pa tudi, če je star 70 let. Nekatere države so sprejele določbe s formalnimi zahtevami, v drugih pa so pri oceni posameznih primerov prožnejši in upoštevajo tudi začasno nezmožnost gibanja (npr. pacient, ki doma okreva po operaciji).

- 6.6.3 Postopek za sporočanje namere o glasovanju z mobilno volilno skrinjico je v državah članicah EU zelo prožen; poleg formalne vloge je pogosto sprejemljiva tudi prijava po telefonu ali elektronski pošti. Le ena država od volivcev zahteva, da nezmožnost obiska volišča utemeljijo z zdravniškim potrdilom.
- 6.6.4 V dvanajstih državah se uporablja najbolj prožna rešitev, pri kateri volilno skrinjico dostavijo na volivčevo prebivališče. Najpogostejša omejitev je zahteva, da mora biti volivčevo prebivališče v isti občini kot volišče, ki mu je dodeljeno. V treh državah je uporaba mobilne volilne skrinjice omejena na paciente v bolnišnicah in ljudi v institucijah za oskrbo, ki so priklenjeni na posteljo in se ne morejo samostojno premikati. Dve drugi državi dopuščata, da se volilna skrinjica znotraj volišča prestavi drugam, če volivec zaradi fizičnih ovir ne more do nje, ali da se jo skupaj z glasovnico prinese celo pred volišče.
- 6.6.5 Na **Slovaškem**, **Finskem** in v **Estoniji** lahko hkrati z invalidnimi volivci svojo glasovnico v isto volilno skrinjico oddajo tudi njihovi stalni negovalci. Pogoji za to so predhodno obvestilo, dodelitev isti volilni komisiji in tesna povezava z volivcem.
- 6.6.6 V približno polovici držav članic glasovanje z mobilno volilno skrinjico poteka na dan glasovanja, v drugih pa v dneh pred volitvami. Volivca običajno obvestijo, kdaj mu bodo na dom prinesli volilno skrinjico, vendar je ta časovni okvir razmeroma kratek (največ tri ure) le v štirih državah.
- 6.6.7 Invalidni volivci, ki glasovnico oddajo v mobilno volilno skrinjico, imajo na voljo enake pripomočke kot na volišču – šablono za slepe (če je na voljo v volivčevi državi) ali pomoč druge osebe (pomočnika).
- 6.6.8 Ugotovitve
- a) Mobilna volilna skrinjica je zelo učinkovit način, da se invalidom omogoči udeležba na volitvah, vendar ga je zaradi stroškov smiselno povezati z glasovanjem po pošti, saj se lahko ti obliki glasovanja dopolnjujeta.
 - b) Dokler se dostopnost volišč ne izboljša, bi bilo treba razmisliti o začasni rešitvi, pri kateri bi pred volišče prinesli glasovnice in majhno dodatno volilno skrinjico, da bi lahko volivci glasovali zunaj.
 - c) Za bolnike ali težke invalide je lahko večurno čakanje na komisijo in volilno skrinjico zelo obremenjujoče. Časovni okvir, v katerem prispe volilna skrinjica, bi moral biti kratek.
- 6.7 Glasovanje po pooblaščenju
- 6.7.1 Glasovanje po pooblaščenju poteka v primeru, ko volivec pooblasti drugo osebo, da zanj odda glas na volišču, kar je znano tudi kot prenos pravice do glasovanja. Pooblaščenec odda glas v imenu volivca, ta pa v času glasovanja ni prisoten.

6.7.2 Tako glasovanje je možno v štirih državah članicah. V **Franciji** in na **Nizozemskem** lahko po pooblaščenju glasujejo vsi volivci, na **Poljskem** le invalidi in ljudje, starejši od 75 let, v **Belgiji** pa imajo to pravico številne skupine volivcev, vključno z bolniki in invalidi, če predložijo ustrezno zdravniško potrdilo.

6.7.3 Pooblaščenec mora imeti pravico do glasovanja na istem volišču kot volivec, ki ga je pooblastil, za izjeme pa so potrebni posebni upravni postopki.

6.7.4 Na **Poljskem** in v **Franciji** mora biti pri prenosu pravice do glasovanja na pooblaščenca prisoten lokalni uradnik, postopek pa se lahko opravi tudi na volivčevem domu. V **Belgiji** se prenos opravi s posebnim obrazcem, ki ga ni treba uradno potrditi.

6.7.5 Druge omejitve v vseh naštetih državah kažejo, da gre za izredno obliko glasovanja. V **Belgiji** lahko istega pooblaščenca izbere le en volivec, na **Nizozemskem** največ dva, v **Franciji** praviloma eden, dodaten volivec pa le, če je v tujini, in na **Poljskem** največ dva, če je vsaj eden od njiju član ožje družine pooblaščenca.

6.7.6 Ugotovitve

a) Glasovanje po pooblaščenju lahko velja za dopolnilno rešitev, vendar se ne sme uporabljati kot izgovor za opuščanje prizadevanj, da bi vsem volivcem omogočili resnično in neposredno udeležbo na volitvah.

b) Posebno pozornost je treba nameniti prenosu pravice do udeležbe na volitvah (obvezen podpis). Invalidni volivci morajo imeti možnost, da prenos opravijo v kraju svojega stalnega prebivališča.

c) Omejitev števila ljudi, ki lahko izberejo istega pooblaščenca, je primerna rešitev za preprečevanje nepravilnosti v procesu volitev.

6.8 Elektronsko glasovanje

6.8.1 V **Estoniji** lahko elektronsko glasujejo vsi državljani. Elektronsko glasovanje je eden od elementov celovitega sistema, ki državljanom omogoča komuniciranje z nacionalnimi organi in obravnavo skoraj vseh uradnih zadev. Uporaba sistema je splošno razširjena, zato osnovno usposabljanje ni potrebno. Elektronsko glasovanje je najprikladnejša rešitev za številne volivce invalide v Estoniji. Tako kot na običajnih voliščih je treba tudi pri elektronskem glasovanju vpisati številko kandidata. Dodatna prednost je, da si je seznam kandidatov lažje ogledati na računalniškem zaslonu kot v papirnatih različici, ki je na voljo na voliščih.

6.8.2 V **Estoniji** so volitve organizirane tako, da volivcev ni mogoče prisiliti v glasovanje za kandidata proti njihovi volji, kar je zelo pomembno za invalide, saj so ti pogosto odvisni od negovalcev. Uporablja se načelo zadnjega glasu: volivec, ki glasuje elektronsko, si lahko premisli in glasuje znova, sistem pa upošteva zadnji oddani glas. Volivec si lahko premisli, tudi če je rok za elektronsko glasovanje že potekel, vendar mora v tem primeru osebno obiskati volišče.

6.8.3 V nekaterih regijah **Belgije** se na voliščih glasuje s posebnimi neprenosnimi napravami z zaslonom (podobnimi bankomatu), vendar to za invalide ne pomeni bistvene prednosti, saj imajo lahko težave zaradi višine in čitljivosti zaslona, pa tudi ročnih spretnosti, ki so potrebne za uporabo te opreme.

6.8.4 Ugotovitve

- a) Tudi elektronsko glasovanje je lahko primerna oblika glasovanja za nekatere invalide, če je del celovitega okvira elektronskega komuniciranja med državljani in nacionalnimi organi. Vzpostavitev sistema, ki bi se uporabljal le za volitve, ni smiselna. Tudi če zanemarimo tehnične pogoje, povezane z varnostjo, bi bile na primer za ozaveščanje o tem načinu glasovanja potrebne obsežne naložbe, zlasti ker bi bilo treba uporabiti prilagojen pristop za obveščanje ljudi z različnimi vrstami invalidnosti.
- b) Elektronsko glasovanje z neprenosnimi napravami na voliščih trenutno ne pomeni bistvenega izboljšanja dostopnosti volitev za invalide. Da bi to spremenili, je treba uvesti tehnične ureditve, ki osebam z različnimi vrstami invalidnosti omogočajo samostojno upravljanje teh naprav, z njihovo lokacijo pa je treba volivcem zagotoviti resnično zasebnost in zaupnost.

6.9 Glasovanje v institucijah za dolgotrajno oskrbo in bolnišnicah

Ljudje v institucijah za dolgotrajno oskrbo in bolnišnicah so pogosto prikrajšani za uveljavljanje pravice do udeležbe na volitvah. Če lahko volivci v posamezni državi pod določenimi pogoji glasujejo drugje kot na volišču (npr. z mobilno volilno skrinjico ali po pošti), so te možnosti seveda na voljo tudi ljudem v takih institucijah. V nekaterih državah so uvedli posebne ureditve, s katerimi podpirajo udeležbo takih ljudi na volitvah, da jim v nasprotju z volivci, ki so v podobnem zdravstvenem stanju, vendar prebivajo doma, pred volitvami ni treba izpolniti posebnih formalnosti.

6.9.1 V sedmih državah so za take ljudi na voljo t. i. zaprta volišča, ki se odprejo na dan glasovanja in imajo navadno enak delovni čas kot običajna volišča. Na **Poljskem** lahko volilne komisije taka volišča zaprejo predčasno, če so svoj glas že oddali vsi upravičeni volivci. V **Italiji** delovni čas volišča določi vodja bolnišnice ali institucije za oskrbo, običajno pa je precej krajši od delovnega časa drugih volišč v državi.

6.9.2 Odločilni dejavnik pri odločanju o tem, ali naj se v posamezni instituciji odpre volišče, je število ljudi, ki prebivajo v njej. V različnih državah se uporablja zelo različno merilo: v **Bolgariji** zadošča 10 ljudi, na **Poljskem** 15, na **Malti** 50 v domovih za ostarele, medtem ko so imena večjih bolnišnic neposredno navedena v zakonu o volitvah, v **Italiji** pa je prag 200 ljudi. V **Nemčiji** in na **Hrvaškem** se v večjih ustanovah vzpostavijo volilne komisije, manjše bolnišnice in institucije za dolgotrajno oskrbo pa običejejo posebne mobilne volilne komisije ali predstavniki običajnih komisij.

- 6.9.3 V drugih državah se uporabljajo posebne oblike glasovanja, ki so na voljo le ljudem v bolnišnicah in institucijah za dolgotrajno oskrbo. V **Litvi** ljudi, ki se lahko premikajo, pred dnem glasovanja pripeljejo na izbrani poštni urad, kjer oddajo svoj glas. Ljudi, ki ne morejo na pošto, obišče posebna komisija z glasovnicami, ki zagotovi, da volivec glasuje popolnoma samostojno oziroma zanj in pod njegovim nadzorom glasuje pomočnik po njegovi izbiri. Na **Finskem** veljajo podobna pravila kot na zaprtih voliščih, vendar tako glasovanje poteka pred dnem glasovanja (11 do 5 dni pred volitvami). V **Estoniji** je podobno. Na **Irskem** lahko volivci, ki so nastanjeni v institucijah za dolgotrajno oskrbo, predložijo zdravniško potrdilo, na podlagi katerega so vključeni v poseben seznam volivcev. Po zaključku tega postopka jih osebno obišče poseben uradnik, ki pobere njihov glas.
- 6.9.4 Ljudje, ki so priklenjeni na posteljo in potrebujejo stalno oskrbo, lahko volijo v vseh državah, v katerih glasovanje poteka tudi v bolnišnicah in institucijah za dolgotrajno oskrbo. Večinoma glasujejo v svoji sobi ali na svojem oddelku, glasovnico pa oddajo v mobilno volilno skrinjico, ki jo priskrbi volilna komisija. V dveh državah take volivce na postelji ali invalidskem vozičku pripeljejo na ustrezno pripravljeno volišče. Če volivec ne more samostojno glasovati, to pod njegovim nadzorom opravi oseba, ki jo sam izbere.
- 6.9.5 Med pacienti in osebjem v takih institucijah se razvije poseben odnos, ki pogosto vključuje visoko stopnjo odvisnosti. To bi lahko vplivalo na odločitev volivcev, zato v takih institucijah ne bi smeli spodbujati glasovanja na daljavo (npr. po pošti ali prek spleta). Osredotočiti bi se bilo treba na neposredne oblike glasovanja, pri katerih se lahko neodvisna komisija prepriča, da noben član osebja ne poskuša vplivati na odločitev volivca.
- 6.9.6 V številnih državah lahko ljudje v takih institucijah, če v njih ni pripravljeno volišče, na dan glasovanja ali pred njim glas oddajo na drug način, predvsem v mobilno volilno skrinjico ali po pošti, ali pa jih pripeljejo na običajno volišče. Te možnosti zelo pogosto usklajuje vodstvo institucije. V nekaterih državah to pomeni, da v bolnišnico ali institucijo za oskrbo pride mobilna volilna komisija, oskrbovancem pa ni treba vnaprej zaprositi za udeležbo na volitvah.
- 6.9.7 V skoraj tretjini držav članic ljudje, ki potrebujejo stalno oskrbo v institucijah ali se dolgotrajno zdravijo v bolnišnicah, nimajo možnosti, da bi se udeležili volitev. Čeprav je njihova udeležba na volitvah v številnih državah teoretično možna, se lahko zgodi, da je to v praksi izredno zahtevno, potrebna pa je tudi precejšnja podpora družine. V drugih državah se večina takih ljudi volitev lahko udeleži, vendar sprejete sistemske rešitve koristijo le delu volivcev, in sicer predvsem tistim, ki prebivajo v večjih institucijah.
- 6.9.8 Ugotovitve
- a) Demografske spremembe in staranje družbe so dejavniki, zaradi katerih bo v institucijah za oskrbo in bolnišnicah vse več ljudi. Uprave držav članic bi se morale zlasti potruditi, da bi vzpostavile pogoje, ki bi takim ljudem omogočali uveljavljanje pravice do udeležbe na volitvah.
 - b) Izkušnje so pokazale, da je zaprto volišče najboljša sistemska rešitev, če je v instituciji vsaj 50–100 ljudi, v manjših institucijah pa ljudje glas oddajo v mobilno volilno skrinjico, ki jo

zagotovi mobilna volilna komisija. Ljudem, ki so priklenjeni na posteljo, bi bilo seveda treba vsakokrat omogočiti, da glas oddajo v mobilno volilno skrinjico.

- c) Med pacienti in osebjem v takih institucijah se razvije poseben odnos, ki pogosto vključuje visoko stopnjo odvisnosti. Možnost vplivanja na odločitev volivcev je treba kar najbolj zmanjšati, zato bi se bilo treba v takih institucijah osredotočiti na neposredne oblike glasovanja, pri katerih se lahko neodvisna komisija prepriča, da noben član osebja ne poskuša vplivati na odločitev volivca.

6.10 Obvezno glasovanje

6.10.1 Udeležba na volitvah je obvezna v treh državah članicah EU. V **Belgiji** in **Grčiji** zakon ne dopušča izjem, v **Luksemburgu** pa glasovanje ni obvezno za starejše od 75 let.

6.10.2 V **Belgiji** in **Luksemburgu** je treba neudeležbo na volitvah pisno utemeljiti, lahko pa so potrebna tudi dokazila. V **Grčiji** je treba neudeležbo pojasniti v razgovoru z uradnikom. Posebni postopki, prilagojeni invalidom, se ne uporabljajo.

6.10.3 To je za invalide pogosto dodaten vir stresa, saj zaradi pomanjkljivih ureditev ne morejo glasovati, poleg tega pa morajo neudeležbo na volitvah še utemeljevati. Če je njihova utemeljitev označena za neustrezno, se jim lahko naloži tudi kazen.

6.10.4 Le v Grčiji so organi glede tega pravila, čeprav je del pravnega okvira, v praksi zelo prožni, saj zaradi neudeležbe na volitvah ne nalagajo kazni. V **Belgiji** lahko volivec za prvi neupravičen izostanek z volitev dobi opozorilo ali kazen v višini 40–80 EUR, za nadaljnje neupravičene izostanke pa so predvidene višje kazni (80–200 EUR). Če v 15 letih štirikrat izostane z volitev, ga za 10 let izbrišejo iz volilnega imenika. V **Luksemburgu** volivec za prvi neupravičen izostanek dobi kazen v višini 100–250 EUR, za nadaljnje izostanke (v petih letih) pa kazni v višini 500–1000 EUR. V zakonu so navedene tudi kazenske sankcije, vendar ni verjetno, da bi se ta določba uporabila v praksi.

6.10.5 Ugotovitve

- a) Če je udeležba na volitvah obvezna za vse državljane, bi morali organi teh držav zagotoviti rešitve, s katerimi bi udeležbo omogočili tudi vsem invalidom.
- b) V takih primerih ne sme priti do položaja, v katerem mora invalid prepričati javni organ, da se volitev ni mogel udeležiti, ker država pogojev udeležbe ni prilagodila njegovi invalidnosti.

6.11 Pravica do udeležbe na volitvah v državi stalnega prebivališča, ki ni država izvora

6.11.1 Vsi državljani EU s stalnim prebivališčem v državi članici, ki ni njihova država izvora, so upravičeni do udeležbe na volitvah v Evropski parlament v državi, v kateri živijo. Da lahko to pravico uveljavljajo, morajo biti vpisani v volilni imenik.

- 6.11.2 V veliki večini držav članic je vpis v volilni imenik samodejno povezan z vpisom v register rezidentov ali davčnih zavezancev, sicer pa lahko potencialni volivec ob ali po zaključku postopka vpisa v ta register sporoči, da se želi udeležiti volitev v Evropski parlament. V sedmih državah je postopek bolj zapleten. V štirih od teh držav morajo državljani EU, ki se želijo udeležiti volitev, opraviti poseben registracijski postopek in izpolniti obrazec za prijavo, v treh državah pa morajo oddati vlogo, ki jo proučijo lokalni organi.
- 6.11.3 Za invalide je ključna tehnična ureditev za vpis v volilni imenik. V 12 državah članicah je treba postopek opraviti osebno v ustreznem uradu, v drugih 15 državah članicah pa so na voljo tudi druge, prikladnejše metode. V 14 državah je mogoče poslati vlogo na papirju, v 10 pa elektronsko, in sicer po elektronski pošti s prilogami ali prek spletnega obrazca. V primeru obvestila po elektronski pošti je običajno potreben pooblaščen elektronski podpis, na primer v **Litvi** pa zadošča sken izpolnjenega obrazca z prijavo z ustreznimi prilogami. Nobena država, ki omogoča prijavo prek spletnega obrazca, pa tega obrazca ni prilagodila slepim in slabovidnim ali zagotovila prilagojenih rešitev za gluhe, na primer z informacijami v znakovnem jeziku. Nekatere države omogočajo postopke, ki so prilagojeni posebnim potrebam invalidov. Na primer, na **Malti** lahko vladni uradnik pride celo na dom osebe, ki se prijavlja, da ta lahko izpolni obrazec, v **Litvi** pa lahko obrazec odda ali pošlje druga oseba.
- 6.11.4 Le v dveh državah se morajo državljani drugih držav članic EU, ki so že v volilnem imeniku, pred naslednjimi volitvami ponovno prijaviti, kar se zdi nepotrebno upravno breme. V drugih državah so v volilni imenik že vključeni.
- 6.11.5 Pomembno vprašanje je rok, do katerega je mogoče oddati vlogo za vpis v volilni imenik. V večini držav članic EU je ta rok precej pred volitvami, in sicer več kot štiri tedne, v nekaterih državah 60 dni, v eni pa celo 90 dni pred dnem glasovanja. Potencialni volivci se morajo torej prijaviti, preden so v medijih objavljene informacije o načelih, ki urejajo udeležbo na volitvah, vključno z ureditvami za invalide, ki bi jim omogočile, da presodijo, ali se bodo lahko samostojno udeležili volitev. Le v dveh državah je rok za prijavo manj kot en teden pred volitvami: v **Litvi** se je mogoče prijaviti sedem, na **Poljskem** pa pet dni (v izjemnih primerih celo pozneje) pred dnem glasovanja.
- 6.11.6 Ugotovitve
- Prijava volivcev s stalnim prebivališčem v državi članici EU, ki ni njihova država izvora, bi morala biti potrebna le enkrat; pri naslednjih volitvah se proces ne bi smel ponavljati.
 - Za številne invalide je osebna prijava na uradu nemogoča ali izredno težavna, zato bi morali biti omogočeni drugi načini prijave – vključno s posamezniku prilagojenimi metodami v posebej upravičenih primerih –, ki bi jim bilo treba stalno dodajati nove.
 - V številnih državah članicah pri postopkih prijave potrebe slepih, slabovidnih in gluhih niso ustrezno upoštevane. To je nujno treba izboljšati.
 - Roki za prijavo za vpis v volilni imenik se v državah članicah EU močno razlikujejo in segajo od 90 do 3 dni pred volitvami. Te razlike je težko utemeljiti. Volilni imenik ne bi smel biti zaključen prej kot dva tedna pred volitvami.

Evropski ekonomsko-socialni odbor

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Za izdajo odgovarja: Enota za obiske in publikacije
EESC-2019-26-SL

www.eesc.europa.eu

© Evropska unija, 2019
Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za kakršno koli uporabo ali reprodukcijo fotografij / ilustracij
je treba za dovoljenje prositi neposredno lastnika(-e) avtorskih pravic.

Print
QE-02-19-153-SL-C
ISBN 978-92-830-4429-1
doi:10.2864/440145

Online
QE-02-19-153-SL-N
ISBN 978-92-830-4428-4
doi:10.2864/64630

SL